

178223

VESTNIK

delavcev
na
področju
socialnega
dela

št. 3 - 4
letnik XII.
1973

Vsebina

	Stran
Beseda urednika	3
Tone Brejc	
Nekaj misli za vzpodbudo kritične zavesti pri administratorjih socialne službe	5
Pavla Tanjšek	
Sodobne tendence v razvoju socialnega dela	15
Blaž Mesec	
Nekaj vprašanj ob razpravi o izobraževanju socialnih delavcev	22
Franci Brinc	
Problemi deportiranih in zavrženih držav- ljanov SFRJ s strani policijskih organov	35
Franci Brinc	
Razmislek ob 10-letnici centrov za socialno delo v Sloveniji	42
 POROČILA	
- Obravnavanje vedenjsko in osebnostno motene mladine ter mladoletnih prestopnikov v Franciji	65
 VESTI	
- Izbor in šolanje socialnih delavcev	77
- Uspel podiplomski seminar socialnih delavcev v psihiatriji	81

MNENJA

- Socialna pravičnost in omejitve dedovanja 83
- Srečanje 86
- Sprejem pri direktorju 88

Beseda urednika

Človeška skupnost si ves čas svojega organiziranega obstoja prizadeva premagati razdaljo med njeno resnično podobo in idealno podobo družbe, v kateri je pravično in vsestransko poskrbljeno za potrebe v posameznikovem življenju. S tem namenom so se pojavili posebej organizirani načini delovanja družbe in enega takih je treba videti tudi v delu socialne službe. Spreminjanje resničnosti v novo in boljše za posameznika in celotno družbo je vedno prepleteno s preizkušnjami, ki včasih opozore, da poti niso gladke in celo potemne prvotne cilje. Nič več ni tiste gotovosti, ki je potrebna za uresničitev načrta, pojavijo se vprašanja, iščejo odgovori, preverja se začetek in prehojena pot. Postopno, a večinoma nezavedno nastaja posebna duhovna situacija, v kateri se delo za dobrobit miselno ne pojavlja kot predmet doumljive in jasne stvarnosti, pač pa kot predmet tveganja in morebitne nezadostnosti. Mišljenje za delo se spreminja v premišljevanje o delu. Absolutna vera se sooča z možnim razočaranjem.

Po nekaterih znkih bi bili upravičeni soditi, da je takšen čas nastopil tudi za slovensko socialno službo. Spraševanje o njenem poslanstvu, o načinu, kako ga s svojim praktičnim delom uveljavlja, je spričo zastoja pri organizaciji socialne službe, ohlapnosti njenih kompetenc, ki so včasih bolj posledica subjektivno ocenjenih možnosti kot iz potreb ljudi izvirajoče aktivnosti in stalna kadrovska in materialna prikrajševanost še toliko bolj nujno. Zato je uredništvo Vestnika sklenilo, da s posebno pozornostjo spremlja vse, kar lahko razložimo kot poskus doumetja sedanjega položaja socialne službe, njene (auto) refleksije in, kar lahko dà osnovo za spreminjanje na boljše. To se je morda že začelo s predlogom za ustanovitev posebne samoupravne skupnosti za področje socialnega varstva, ki je prav zdaj predmet razprav. Tako objavljamo v tej številki Vestnika prispevek Pavle Tanjšek, ki govori o potrebi kritičnega odnosa socialnih delavcev do svojega dela in načinov socialnega delovanja, ki se dandanes kažejo za socialno delo uspešnejši; v podobno smer gre tudi misel T. Brejca, ki se zavzema za večjo kritično zavest pri socialnem delu, ki naj bi premagala tendenco po prilagoditvi

"družbenim danostim" in sprejela načelo pomagati socialno ogroženim ljudem za resnično vodilo svojega delovanja. V okvir razmišljanja, kako usposobiti socialno službo in njene delavce, da bodo odločnejše in bolj suvereno med tistimi, ki si prizadevajo za spremembe v družbi, sodi tudi članek B.Mesca, ki razmišlja o izobraževanju socialnih delavcev in možnostih razvoja Višje šole za socialne delavce v visoko šolo.

V tej številki objavljamo tudi odgovore na anketo, ki smo jo ob desetletnici prvega centra za socialno delo opravili med vsemi delujočimi centri na Slovenskem. Odziv in odgovori so pravgotovo nazoren dokument stanja v socialni službi v Sloveniji, ki bi ga želeli, prepričan sem, tudi vi, dragi bralci, spremeniti.

T.B.

Nekaj misli za vzpodbudo kritične zavesti pri administratorjih socialne službe

Tone Brejc

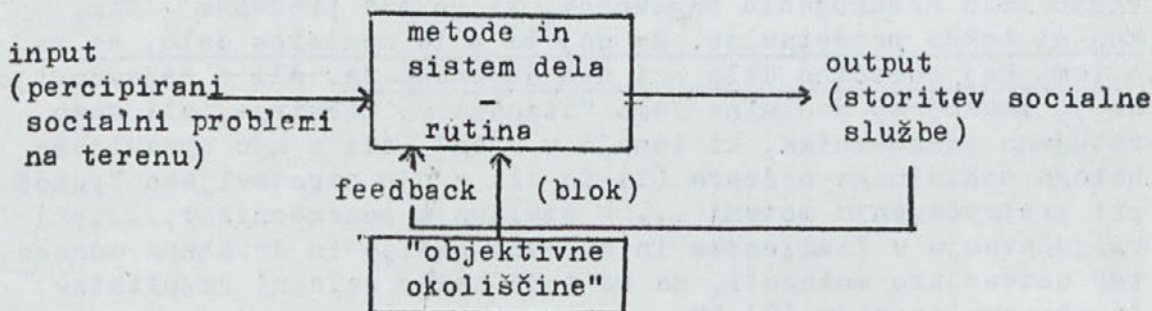
Vsaka dejavnost, posebej pa še dejavnost namenjena ljudem, preide po obdobju, v katerem je predvsem važno, da se dosežejo cilji, ki so pobudili to dejavnost, v obdobju preišljevanja o njeni vsebini, učinkih in uspešnosti. Ta "kritična faza" je neizbežna sestavina spoznavnega postopka s katerim želimo doseči popolnejše umevanje vzrokov za neko ravnanje, postopkov, ki jih uporabljamo in dosežkov, ki jih dosegamo. Le tako je mogoče razrešiti vprašanje identitete dejavnosti, se pravi njene smiselnosti in pomena v danem socialnem sistemu. Tako je tudi s socialno dejavnostjo. Čeprav se na prvi pogled morda zdi, da so ključna vprašanja delovanja socialne službe pri nas vprašanja njene organiziranosti, poklicne usposobljenosti in finančnih možnosti, je najbrž res, da so to le najbolj očitni znaki negotovosti in nedorečenosti v določanju njene identitete. Če bi zastavili vprašanje, kaj pomeni socialno delo danes pri nas, kakšna je njegova osnovna naloga, bi najverjetneje dobili vrsto zelo heterogenih odgovorov, ki govore predvsem o tem, kaj si nekdo predstavlja, da naj bi bilo socialno delo, ne pa o tem, kaj socialno delo pri nas dejansko je. Ali z dejavnostjo, ki jo imenujemo socialno delo "izsušujemo močvirje, ali samo rešujemo posameznike, ki tonejo v njem", ali z njo opravljamo nalogo socialnega nadzora (1) in ali z njo zagotavljamo "pomoč pri preprečevanju motenj ... v življenju posameznikov,pri vključevanju v življenjsko in delovno okolje in družbene odnose ter ustvarjamo možnosti, da so tudi enako deležni rezultatov družbenega razvoja (2)?"

1) P. Tanjškova ugotavlja v članku "Sodobne tendence socialnega dela", da ima v kapitalistični družbi socialno delo jasno določeno funkcijo socialne kontrole. Najbrž ni nobenega stvarnega razloga, da ne bi bili upravičeni meniti, da je tudi v socialistični družbi socialno delo najbolj vpleteno v resnične učinke socialne politike in torej najbolj utemeljeno opozarja na napake in nepopolnosti v družbenem funkcioniranju

Ali pa je večina tega, kar delamo, le poskus pomagati posamezniku iz težave, pri tem pa puščamo bolj ali manj ob strani vzroke, ki so ga v te težave pripeljali ?

Vendar se nam identiteta socialnega dela pri nas, ki se opravlja v organizirani obliki z delom socialne službe, razkriva vsak dan v vrsti različnih načinov ravnanja in delovanja, ki jih pozna naša družba pri reševanju socialnih vprašanj. Področje, ki naj bi bilo namenjeno socialni službi, je področje, ki ostane, ko z oblikami socialnega zavarovanja, vključno z zavarovanjem za čas brezposelnosti in politiko ekonomsko - socialnega razvoja zavarujemo ljudi pred ekonomsko in s tem tudi socialno negotovostjo in stisko: to je področje nudenja družbene pomoči tistim, ki so ekonomsko nezavarovani ali pa tudi že prizadeti. Ob tem področju aktivnosti, ki rezultira iz ekonomsko-socialnega položaja posameznika, pa je obsežno področje dela socialne službe posvečeno urejanju socialnih razmerij med posamezniki ter med njimi in družbo. Na tem področju se njeno delo ravna po določilih, ki urejajo delovanje družbe in njena strukturna razmerja.

Nekoliko poenostavljeno poteka torej delo v socialni službi na sledeč način:

Socialna služba tako na osnovi metod in sistema dela, za katerega ima opolnomočje, obravnava socialne probleme, ki jih zazna na svojem področju in opravi pri tem delo, ki ga imenujemo storitev socialne službe. Učinki tega dela naj bi od-

- 2) Definicija je vzeta iz predloga zakona o skupnostih socialnega varstva, ki ga je pripravil RSZSV in je v postopku pred Skupščino SR Slovenije

pravili ali vsaj zmanjšali socialni problem, hkrati pa služijo tudi kot korektiv in poduk (feedback) uporabljeni tehniki in načelom pri delu. Vendar so uporabljene metode in sistem dela odvisne ne samo od spoznavne osnove, ki jo socialna služba uporablja pri svojem delu in zakonitih pooblastil, pač pa, kar je v naših prilikah še posebej očitno, od ti. "objektivnih okoliščin", ki so na razpolago za delo socialne službe. Te okoliščine lahko v tolikšni meri vplivajo na uporabljene postopke, da prekinejo povratno učinkovanje storitev socialne službe na pristop k reševanju socialnih problemov: delujejo torej kot blok, ki povzroča, da se obstoječi postopki rutinizirajo in konservirajo. Razvoj socialnega dela v okviru službe je s tem onemogočen.

"Objektivne okoliščine" imajo v naših prilikah predvsem dve obliki - pomanjkanje materialnih možnosti za izpolnjevanje nalog in - prešibka profesionalna zasedenost službe ter nefunkcionalna vključenost (v političnem smislu) v socialne akcije.

Možnosti in (ne)možnosti

Slaba materialna in kadrovska osnova za izpolnjevanje nalog socialne službe je prav gotovo tisti vidik "objektivnih okoliščin", ki služi za najpogostejše opravičilo, kadar se pritožujemo, da socialna služba prepočasi napreduje in da s svojimi ukrepi materialnih problemov ljudi, ki se k njej obračajo po pomoč, ne rešuje. Običajno se v takem primeru ugotovi, da ni na voljo dovolj denarja in ljudi, da bi ustregli potrebam ljudi in da se zato njihovi problemi rešujejo zgolj v okviru danih možnosti. Takšen pogled na možnosti socialne službe za delo pa je vsekakor enostranski, kajti ocena tega, kaj je v socialni službi možno zavisi od tega, kaj vzamemo za merilo: denar ali prepričanje v neodložljivost načela o pravični, k človeku obrnjeni socialni politiki. "Kritično vprašanje za socialno delo ... je predvsem v tem, v čigavem interesu bomo uporabili naše poklicno prepričanje in spoznanje" (3). Če torej vzamemo za merilo pri ocenjevanju možnosti socialne službe prepričanje, da mora družba s primernimi ukrepi poskrbeti, da socialno og-

3) I. Epstein: Professional Role Orientation Conflict Strategies, Social Work, Vol. 15, No. 4, 1970

roženi posamezniki ali skupine lahko živijo svoje življenje brez temeljnih življenjskih prikrajšanosti in če to prepričanje uporabljamo v njihovem interesu, potem se možnosti za socialno delo ne kažejo več kot možnosti materialnega izvora, pač pa kot možnosti uresničenja programske volje. Materialno ozadje uresničenja te volje se pojavlja le v tolikšni meri, kolikor je potrebno pravičneje razdeliti družbeni dohodek, ne pa kot ključno vprašanje, od katerega zavisi smisel dejavnosti socialne službe.

V resnici pa opažamo ob vsakoletnih proračunskih razpravah, da teče beseda predvsem okrog denarja, ki je na razpolago, prav nič ali pa zelo malo o odgovornosti za reševanje socialnih problemov. Socialna služba se tako podreja kriterijem, ki so drugačni od njenih in ki ji v družbi, ki je obrnjena k človeku, ne bi smeli biti nadrejeni. S tem se odpoveduje prizadevanjem za spremembe v družbenih odnosih, ki omogočajo doseganje ciljev v socialni politiki in konformistično pristaja na danosti, ki so najpogosteje zaradi splošnega nizkega občutka socialnih vrednosti predstavljene kot nepremagljive. Konformizem socialne službe ima svoj nasledek v konservatizaciji službe, kar pomeni, da se socialno delo kaže predvsem kot možnost administrativne birokratske rutine, ki bolj ali manj paliativno (4) rešuje socialne probleme. Čeprav si tako zadržanje socialne službe včasih nadene videz, da gre zgolj za podrejanje nevtralistični ideologiji profesionalizma, ki se, sklicujoč na stališče strokovne objektivnosti, odreka vsemu, kar bi lahko imeli za politično akcijo, ni mogoče s tem prikriti očitne birokratizacije službe. Služba deluje za ljudi (ne z ljudmi), "uraduje" in opaziti je, tako kot je bilo že ugotovljeno (5) tendenco h konservativnemu odločanju v socialni akciji (6). Kajti birok-

- 4) Socialni odbor Evropskega sveta je l. 1967 predlagal naslednjo klasifikacijo funkcij socialne službe: paliativna pomoč, kurativna pomoč, preventivna pomoč, konstruktivna pomoč in vsklajevanje (koordinacija).
- 5) I. Epstein: Professionalization, Professionalism, and Social-Worker Radicalism, Journal of Health and Social Behaviour, Vol. 11., No 1, 1970
- 6) Značilen primer takšnega odločanja predstavljajo občinski odloki o družbenih denarnih pomočeh: socialna služba kljub temu, da je to v nasprotju z njenimi profesionalnimi krite-

ratske in profesionalne norme so komplementarne, njihova interakcija pa je konservativizirajoča. Povratni učinek takega medsebojnega odnosa se pokaže v uveljavitvi stališča, "da so javna politika (ki je v rokah birokracije) in poklicni standardi nespremenljivo prilagojeni potrebam klientov".

Ocena možnosti za delo socialne službe torej zavisi od njene bazične usmeritve: kolikor bolj bomo videli v središču njenega zanimanja potrebe socialno prikrajšanih ljudi, toliko bolj bodo njena stališča nekompromisna, neinstitucionalizirana, pobujajoča napredek. In obratno: kolikor bolj bo prevladovala usmeritev k organizaciji v okviru katere deluje socialna služba in k poklicu, toliko bolj bo konservativna in statična pri reševanju socialnih problemov in ocenjevanju možnosti za svoje delo. (7) Ali kot je ugotovil Wilensky: "Delavci z močno usmerjenostjo h klientu se bolj nagibajo k temu, da vidijo v svojem poklicu socialno gibanje in sredstvo za socialno spremembo (8). "Objektivne okoliščine" materialne narave torej ne morejo biti danost, ki je ne bi mogli premagati, če verujemo, da je naloga socialne službe tudi pomagati spreminjati družbo, ne samo pomagati ogroženim.

Kdo dinamizira in strokovno oblikuje socialne interese ?

Pojmovanje, naj socialna služba pomaga s svojimi postopki spreminjati družbo, pa seveda odpira vprašanje, ali je socialni službi v organizaciji družbe tudi zagotovljeno tako mesto, ki ji omogoča, da vpliva na socialne akcije tudi v političnem smislu. Priznati moramo, da se glede tega uveljavljajo "objektivne okoliščine", ki bistveno inhibirajo funkcionalno vključevanje socialne službe v aktivnosti za družbene spremembe. Tu najprej naletimo na "tabu": politično (9) se smejo angažirati samo or-

riji pristaja, da uraduje kot občinska institucija, ki ji je naloženo, da razdeli neko vsoto denarna, čeprav je očitno, da gre za postopek, pri katerem se bolj ali manj arbitrarno deli denar, ne pa zadovoljuje potrebe ljudi.

- 7) A. Billingsley je odkril štiri tipe socialnih delavcev: "profesionalni" so usmerjeni predvsem k poklicnim standardom, "birokrati" sledijo službeni politiki in postopkom, "konformisti" se podrejajo obema usmeritvama, "inovatorji" pa izkazujejo spričo upoštevanja klientovih potreb nizko stopnjo podrejanja.

Andrew Billingsley: *Bureaucratic and Professional Orientation Patterns in Social Casework, Social Service Review, Vol 4, No. 4, 1964*

ganizirane politične sile. Javne službe, ki v družbenem organizmu predstavljajo organizirano obliko uveljavljanja socialnih pravic in ki so torej najbolj neposredno seznanjene z učinki in slabostmi politike, lahko služijo le kot servis za zbiranje informacij in formulacijo predlogov, javno delovanje v smislu politične (socialne) akcije pa je domena politične organizacije (10). Strokovni interes je podrejen političnemu interesu, kar seveda ni ugodno za razvijanje samostojne, na spoznanjih in vedi o socialnem delu temelječe iniciative za spremembe v socialni akciji družbe. Vedno je treba počakati, da neko socialno vprašanje postane vprašanje, s katerim se bavi tudi politika. Socialna akcija je mogoča le v kolikor jo odobri politična sila na oblasti (11). Dojemanje socialnih problemov je torej podrejeno politični oportuniteti, takšno razmerje pa pripelje celo do tega, da se iz razlogov politične oportunitete in taktike oziroma dominirajoče politične interpretacije predstavljajo problemi posameznikov ali skupin kot resni socialni problemi, čeprav to niso (12). Zaradi tega pride do deformirane naravnosti o socialnih vrednostih, uveljavljajo se kriteriji, ki rušijo načela socialne enakosti in pravičnosti, s tem pa tudi koherentno socialno politiko.

- 8) Harold L. Wilensky in Charles N. Lebeaux: Industrial Society and Social Welfare, Fres Press, New York 1965, poglavje 11;
- 9) Mišljen je politični angažman v smislu organiziranega vplivanja na spremembo stališč in ravnanj ljudi v skladu z neko doktrino;
- 10) Primer takšnega razmerja med politiko in socialno službo je program za izboljšanje varstva ostarelih, ki je iz upravno strokovne prešel v povsem politično, a sicer h konkretnim ciljem usmerjeno politično akcijo, ki jo vodi SZDL;
- 11) Primer: akcije po 3. seji konference ZKS o socialnem razlikovanju
- 12) Takšen mehanizem se je pokazal ob razpravah v zvezi s 23. členom ZPIZ, ko ni nihče sodil, da bi bilo s stališča socialne pravičnosti primerno zavrniti neupravičene zahteve po novih materialnih ugodnostih že sicer materialno dobro stoječih ljudi.

Spričo tega, da v naših prilikah - tako kot drugod po svetu - niso socialno najnižje stoječe in najbolj prikrajšane skupine tiste, ki dinamizirajo socialne interese, pač pa je to monopol političnih struktur, ki se formirajo v svojevrsten "srednji razred" s svojimi interesi - čeprav se predstavljajo kot zastopniki avtentičnih interesov vseh ljudi, obstoja stalna nevarnost, da se reševanje socialnih problemov odvija na nezadovoljiv način. Socialna služba se tako znajde v položaju, ko mora na eni strani upoštevati obstoječi mehanizem političnega uveljavljanja socialnih interesov, na drugi strani pa socialne probleme ljudi, za katere naj bi skrbela in ki lahko svoje interese uveljavljajo le preko posrednikov v institucijah in političnih strukturah. Njena posredniška vloga je sicer nujna, vendar je možno, da ohrani neokrnjeno sporočilo o zahtevah in problemih socialno ogroženih, če kar najodločneje uveljavlja usmeritev k poklicnim standardom. Na ta način se socialna služba prvenstveno usmeri h klientu, k njegovim potrebam in iz tega jemlje zagon za svoje akcije. Usmeritev h klientu radikalizira stališče do reševanja socialnih problemov, radikalizacija stališč pa je za uveljavitev bolj humanih in pravičnejših pogojev za socialno akcijo nujna, tako kot je v njej potrebno videti pot, da se premagajo ovire, ki jih postavlja poslanstvu socialne službe njena nefunkcionalna vključenost v družbeno dinamiko.

Strategija socialne službe - pristajanje ali radikalnost

Seveda pa naslonitev na potrebo klientov socialne službe ne more sama po sebi pripeljati do socialnih sprememb. Potrebno je, da se socialna služba tako strokovno organizira, da lahko resnično sledi avtentičnim potrebam socialno ogroženih in da na osnovi svoje vede predlaga način njihove zadovoljitve. Socialni službi je torej potrebna organizacijska profesionalizacija, ki vodi k bolj radikalnemu, se pravi bolj odločnemu in nekompromisnemu pogledu na pota in možnosti socialnega dela, saj je znano, da boljša kadrovska struktura socialne službe ustvarja okolje, ki je bolj naklonjeno težnjam po spremembi in uporabi odločne, nekompromisne poti pri uveljavljanju načel, na katerih temelji socialno delo.

Pravtako je potrebno, da se za doseg ciljev v socialni politiki uporablja primerna strategija. Odvisnost socialne službe v socialni akciji od političnih organizmov prav gotovo podpira

oportunističen, neambiciozen odnos do svojega poslanstva, Socialna služba zgolj pristaja na odločitev izven nje in podreja svoje ambicije "objektivnim danostim". Vendar se takšno stališče izkaže za nezadostno takoj, ko je potrebno preseči z novimi ukrepi danost, se pravi izboljšati socialno akcijo. Kakšno strategijo torej uporabiti tedaj, upoštevajoč pri tem obstoječe družbene mehanizme? Kako doseči, da se prično reševati socialni problemi, ki jih politične strukture še niso spoznale kot pereče ali ki se rešujejo na nezadovoljiv način? V naši družbeni organizaciji je zagotovljeno, da se konflikti in nezadovoljstvo odvijajo v formalnih organizacijskih in političnih strukturah; kadar smo nezadovoljni z reševanjem socialnega problema, je mogoče nasloviti formalno pritožbo ali predlog na urade, ali pa organizirati kampanjo, ki jo podpira organizirana skupina ljudi. Uporabljamo torej institucionalizirano konfliktno strategijo, ki predpostavlja, da so obstoječe družbene institucije sposobne in uspešne pri reševanju socialnih problemov. Dogaja pa se, da se obstoječe strukture, ki naj bi reševale pritožbe, ne odzivajo več na potrebe svojih tvorcev, da se odtujijo avtentičnim potrebam ljudi, ki so jih osnovali in za katere naj bi delovale. Tedaj je najbrž neizogibno, da v interesu socialnega napredka posežemo tudi po metodah neinstitucionalne konfliktno strategije kot so npr. organizirani protesti, stavke, pa čeprav je znano, da je oblast kaj malo strpna do programov, ki uporabljajo za metodo svojega uveljavljanja protest. Takšna dopolnilna pot se zdi toliko bolj nujna, ker je ugotovljeno, da institucionalno obravnavanje problemov pogosto vodi h konservativnim rešitvam (13). Uporaba neinstitucionalizirane konfliktno strategije namreč pomeni tudi deinstitucionalizacijo obravnavanja socialnih problemov, pritegnitev neposredno prizadetih k oblikovanju predlogov za rešitev in k odločanju o socialni politiki. Tak način dela je tudi zelo blizu vedi o socialnem delu, katere pomembna postavka je načelo aktivizacije ljudi, da si lahko sami pomagajo pri reševanju svojih problemov. Socialna služba se s tem deprofesiona-

13) "Čimvečja je institucionalna vključitev socialnih delavcev pri reševanju nekega problema, tem bolj konservativno bo njihovo dožemanje učinkovite strategije socialne akcije, ki naj bi jo vodili socialni delavci, pa tudi druge politično aktivne skupine"

Irwin Epstein: Social Worker and Social Action: Attitudes Towards Social Action Strategies, Social Work, Vol.13, No 3, 1968;

lizira na tistem področju, kjer je lahko njeno institucionalno poslovanje samo ovira in ki ustvarja jez med njo in posameznikom v stiski (14).

Takšna usmeritev v delu socialne službe pa seveda zahteva spremembo v njenih stališčih do svojega poslanstva, do njene vloge v akciji za socialne spremembe (15).

Sklep

Bistveno za prenovu in razvoj socialnega dela, ki ga opravlja socialna služba, je torej totalnejše dojemanje njenega poslanstva in nekompromisno vztrajanje pri načelu, da je družbena skupnost dolžna zagotoviti vsem ljudem varne življenske pogoje. Pri določanju ciljev socialne akcije se tedaj služba ravna po zapovrstnosti, ki postavlja na prvo mesto tisto, kar družba "hoče", medtem ko je tisto, kar družba "more" v družbi, ki se razvija, spremenljivka, ki ne sme vplivati na doktrino. Premagati sedanji položaj v socialni službi, predvsem njeno tendenco k prilagoditvi "družbenim danostim", ki vodi v konservativnem, pomeni spremeniti ravnanje: zahteve in naloge socialne službe je treba snovati na potrebah socialno - prikrajšanih ljudi, se pravi usmeriti se k tistemu, ki pomoč potrebuje, ne pa podredljivo slediti tistemu, ki pomoč zagotavlja, vztrajati, da se pri odločitvah, ki vplivajo na socialni položaj ljudi upoštevajo poklicni standardi, ki jih služba uporablja pri svojem delu, poskrbeti za večjo organizacijsko profesionalizacijo službe, se pravi za nastanitev novih, svežih in poklicnim idealom predanih strokovnih delavcev in ne nazadnje v prizadevanjih za socialne spremembe, ki naj bi pripeljale do pravičnejše družbe pogumno vztrajati pri stališčih, na katerih temelji humana socialna politika, pa čeprav za ceno očitka, da se

- 14) "Prepričanje, da so socialni delavci najbolj učinkoviti, reveži pa najmanj pri zagotavljanju strokovnega pričevanja in izvajanju koordiniranih socialnih naporov, lahko vodi samo k ohranjanju poklicnega monopola njihove vodstvene vloge na področju obojestranskih interesov. Op.cit.
- 15) Zanimivo bi bilo izmeriti, kakšni usmeritvi sledijo pri opravljanju svoje vloge socialni delavci v tako nezadovoljivo rešeni zadevi kot so družbene denarne pomoči: za

služba poteguje za " nesprejemljivi radikalizem" v ljudeh. Kljub odvisnosti našega vedenja od okolja v katerem živimo pač moramo verjeti, da končni izbor le opravimo sami. Tisti, ki delamo v socialni službi, se moramo zavedati, da se od več možnosti, ki stojijo na voljo socialni službi pri njenem poseganju v življenje, razvijajo tiste, za katere se opredelimo.

kakšno strategijo bi se odločali, ko se je pokazalo, da institucionalna pot končne rešitve ni dala - za naslavljanje pritožb, odkrito podporo predlogom za nove rešitve, za aktivno organiziranje protestov.

Sodobne tendence v razvoju socialnega dela

Pavla Tanjšek

Kritičen odnos socialnih delavcev do lastne dejavnosti

Socialno delo doživlja v sodobnem svetu velike spremembe, ne le v teoriji, temveč tudi v praksi. Medtem ko je v teoriji že prevladala predstava o tem, da je naloga socialnega dela "izsuševati močvirje, ne pa reševati posameznike, ki tonejo v njem", kot je slikovito povedal neki angleški avtor, pa v praksi socialnih delavcev še vedno precejšen del nalog odpade na poskuse, potegniti posameznike iz močvirja, v katerega so zabredli. Vendar so le redki socialni delavci, ki se tega prepada med teorijo in prakso ne bi zavedali ali ga vsaj občutili v trenutkih nemoči ob primerih, ko je rešitev problemov očitno odvisna predvsem od sprememb v človekovem družbenem okolju in ne v njem samem.

Posledica tega je večja kritičnost do družbenih razmer, ki jo opažamo med socialnimi delavci, zlasti v zahodnih deželah, kjer ima socialno delo najdaljšo tradicijo kot posebna stroka. Spoznanje, da ima socialno delo v kapitalistični družbi jasno določeno funkcijo socialne kontrole, ki se ji ni mogoče izogniti, povzroča pri bolj radikalno usmerjenih socialnih delavcih in študentih socialnega dela, zlasti tistih, ki so pod vplivom idej nove levice, odpor do klasičnih oblik socialnega dela, zlasti metode dela s posameznikom. "Iztrgati si moramo delo s posameznikom iz naših src" so zapisali na steno predavalnice in s tem izrazili svojo usmerjenost študenti ene izmed šol, ki vidijo, tako kot številni socialni delavci, perspektivo socialnega dela v socialni akciji, kjer pride v poštev predvsem metoda skupnostnega dela in delo s skupinami.

Metoda skupnostnega dela, ki vsebuje vrsto dejavnosti, s pomočjo katerih lahko vplivamo na razvijanje novih ali spreminjanje obstoječih institucij in načinov njihovega delovanja v skupnosti,

pridobiva na pomenu, saj lahko z njeno pomočjo rešujemo in preprečujemo socialne probleme, ki izvirajo iz neustreznih razmer v družbi. Vendar kritike, ki grede na račun manjše učinkovitosti in neustreznosti dela s posameznikom, večinoma priznavajo, da bo ta metoda v socialnem delu potrebna tudi v prihodnje, kljub poudarku na družbenih spremembah.

Značilno je, ugotavlja H. Perlman, avtorica znanega dela o metodi socialnega dela s posameznikom, da nobenemu drugemu poklicu ne očitajo v tolikšni meri, če se ukvarja z individualno pomočjo posamezniku, kot ravno socialnim delavcem. Tako nihče ne očita advokatu, da se zavzema za posameznega klienta, namesto da bi se raje boril za reformo pravnega sistema. Nihče ne zameri učitelju, da se ubada s posameznimi učenci, ki povzročajo težave, ko pa je jasno, da je potrebno temeljito spremeniti celoten šolski sistem. In nihče ne očita zdravniku, da se bori za posameznega pacienta, medtem ko toliko ljudi umira zaradi nelezljivih bolezní in podhranjenosti. Socialnemu delavcu pa oponašamo, če skuša pomagati ljudem, ki so v stiski danes in ki ne morejo čakati, da bodo z družbenim razvojem odpravljeni vzroki njihovih osebnih težav.

Usmerjenost k družbenim spremembam je temeljna značilnost sodobnih tendenc v socialnem delu. Geslo "preprečevati, ne pa zdraviti" se v socialnem delu izraža v poudarjanju tistih metod dela, ki pospešujejo spremembe v družbi z namenom, da bi zagotovili boljše pogoje za razvoj vsakega posameznika. S tem so stopile težnje po prilagajanju človekovega notranjega sveta zunanjemu okolju, ki so skrivale v sebi dejansko nevarnost manipulacije z zapostavljenimi družbenimi sloji (v smislu prilagajanja njihovemu podrejenemu položaju v družbi) v ozadje, nadomestile so jih zahteve po spreminjanju, prilagajanju družbenega okolja človekovim potrebam.

Značilnosti posameznih obdobjí v razvoju socialnega dela

Eno od osnovnih vrednosti načel socialnega dela se izraža v upoštevanju in spoštovanju človekove osebnosti. To načelo izhaja iz predstave o tem, da je človek rezultat družbenih in osebnostnih okoliščin, zato moramo razloge za posameznikovo neusklajenost z družbo iskati tudi v okolju, ne le pri njem samem. Že pionirji socialnega dela so upoštevali socialno reformo kot

sredstvo za reševanje socialnih problemov - poleg pomoči in rehabilitacije posameznikov so se zavzemali tudi za aliminirane družbenih pogojev, ki povzročajo socialne težave. Usmerjenost k družbenim reformam je bila prisotna ne le pri tistih pionirjih socialnega dela, ki so se opirali predvsem na raziskovanje socialnih pogojev, ampak tudi pri tistih, ki so sicer močno poudarjali kurativno delo in pomoč posameznikom, kot Mary Richmond, ki je zapisala: "25 let življenja sem si prizadevala, da bi uveljavila delo s posameznikom kot metodo socialnega dela. V preostalem delu svojega življenja si bom prizadevala prepričati socialne delavce, da socialno delo ni le delo s posameznikom".

To obdobje v razvoju socialnega dela, v katerem sta bila oba temeljna pristopa k reševanju socialnih problemov uravnotežena (pomoč pri človekovih manjših sposobnostih na eni in boj zoper socialne krivice na drugi strani) sovpađa z obdobjem razvoja delavskega gibanja, boja za boljše delovne in življenske pogoje, ki je dosegel pomembne uspehe na področju delavske zakonodaje in v razširjanju socialnega varstva v družbi. Namesto represivnega načina družbenega reagiranja na deviantne pojave, ki je bil značilen za prejšnje obdobje, se je v tem času pojavil diferenciran pristop k obravnavanju socialnih problemov oziroma deviantnosti v družbi.

Takšen pristop se je razvil kot posledica čedalje večje kompleksnosti družbenih odnosov. Večja kompleksnost socialnega sistema pa je zmanjšala možnosti za učinkovito akcijo posameznika, kar je obenem s profesionalizacijo socialnega dela porušilo prvotno ravnotežje v socialnem delu. Prizadevanja za reforme v družbi so oslabela na račun kurativnega pristopa, ki je bil značilen za delo s posameznikom kot prevladujočo metodo v tem drugem obdobju v razvoju socialnega dela, ko se je le-to dokončno utrdilo kot posebna strokovna dejavnost. Uveljavitev metode dela s posameznikom, ki je sprejela psihoanalitično teorijo kot osnovni terapevtski pripomoček, in z njeno pomočjo v kratkem času dosegla lepe uspehe, je največ pripomogla k profesionalizaciji socialnega dela. Za socialne delavce je postal značilen osebni pristop k reševanju problemov, kar je vodilo k temu, da so (v skrajni obliki) vse družbene probleme gledali v okviru osebnih. Prizadevanja za spremembe v družbi so stopila v ozadje, socialno delo je v takšnih razmerah dejansko ohranjalo status quo, k čemer je mnogo prispevalo tudi dejstvo, da je večina socialnih

delavcev izhajala iz vrst srednjega razreda, kar je vplivalo na njihovo zmožnost percepcije socialnih problemov.

Če je bila za to obdobje razvoja socialnega dela velikega pomena usmerjenost v psihologijo, se danes socialno delo močno približuje sociologiji, iz katere črpa nove spodbude za svoj razvoj. Ko je socialno delo izhajalo predvsem iz posameznika, je bilo v ospredju razumevanje človekovega obnašanja, danes pa išče vzroke socialnih težav v družbenem sistemu in jih skuša odpraviti preko socialne reforme oziroma revolucionarnih sprememb v družbi. Zahteve po spreminjanju družbe se ne nanašajo le na spremembo posameznih institucij v družbi, ampak tudi na spreminjanje njihovih medsebojnih razmerij, brez česar so vse rešitve le polovične.

Razmerje med socialnim delom in sociologijo

Teoretično osnovo za razumevanje družbenih problemov daje socialnemu delu sociologija. Za odnos med sociologijo in teorijo socialnega dela je značilno, da sociologija - v nasprotju s psihologijo - pomaga socialnemu delavcu predvsem na stopnji diagnosticiranja problemov, manj pa mu koristi pri iskanju sredstev in načinov, kako reševati te probleme. To se odraža tudi v sami razvitosti delovnih postopkov in tehnik v okviru metode socialnega dela s posameznikom ali skupino in skupnostnega socialnega dela. Socialno delo s posameznikom, ki temelji predvsem na psihologiji, ima najbolj razvite delovne tehnike, s pomočjo katerih pristopa k problemom posameznika, medtem ko razpolaga metoda skupnostnega socialnega dela bolj z nekimi splošnimi napotki, kako postopati pri reševanju problemov v skupnosti, pri čemer ti postopki večinoma niso lastni samo socialnemu delu. Problemi, ki jih mora reševati socialno skupnostno delo, večkrat presegajo stopnjo razvitosti same metode. A. Fink pravi, da je socialno skupnostno delo v podobnem položaju kot mladoletnik, ki mora brez ustreznega znanja in izkušenj reševati probleme odraslega človeka, ker ga je življenje k temu prisililo. Deloma je vzrok za takšen položaj skupnostnega socialnega dela v njegovi mladosti in pomanjkanju izkušenj - v praksi še ni bilo mogoče preveriti vseh teoretičnih spoznanj in modelov, priti do posplošitev, splošno veljavnih zakonitosti., v marsičem pa je to tudi posledica stanja na področju sociološke vede, ki je - vsaj na zahodu - manj operativno usmerjena kot

psihologija. Akademski pristop, ki ga v sociologiji še vedno srečujemo, se zadovoljuje s pojasnjevanjem socialnih pojavov, ne da bi skušal vplivati na razvoj v družbi. Socialni delavci so pri iskanju odgovorov, kako aktivno posegati v družbeno dogajanje, večkrat prepuščeni samim sebi, pri čemer ob odkritjih sociologije o obsegu socialnih krivic in deviantnih pojavov v družbi samo še bolj občutijo težo svojega poklica.

Osnovni problem socialnega dela v sedanjem trenutku - gledano z vidika spreminjanja človekovega družbenega okolja - je v tem, kako uporabiti teoretična spoznanja sociologije za socialno akcijo. Ob tem prihaja do zблиževanja sociologije in socialnega dela, zlasti še zaradi tega, ker postaja tudi sociologija sama bolj družbeno angažirana. To zблиževanje in pa poudarek na preventivni vlogi socialnega dela, ki širi njegovo delovno področje, utegne v praksi zaostri problem profesionalizacije socialnega dela. Kako razmejiti na primer delovno področje socialnega delavca in sociologa, ko pa ugotavljamo, da naloge socialnih delavcev, ki so se doslej v glavnem pokrivala s področjem socialnega varstva, danes že posegajo na področje družbenega razvoja, načrtovanja socialne politike v najširšem smislu in njenega izvajanja, obenem pa tudi sociologija teži k usmerjanju družbenega razvoja in socialni akciji? Pri tem lahko nastopata oba, tako sociolog kot socialni delavec, v različnih vlogah: kot raziskovalca, pobudnika, načrtovalca in usmerjevalca akcije, vendar pa bo sociolog verjetno bolj usmerjen k iskanju odgovorov na vprašanje kaj storiti, socialni delavec pa na vprašanje kako to doseči.

Profesionalizacija in "podružbljanje" socialnega dela

Vprašanje profesionalizacije socialnega dela se ne zastavlja samo z vidika razmejitve delovnega področja nasproti drugim disciplinam oz. panogam dejavnosti, temveč tudi z vidika razvoja samoupravnih družbenih odnosov. V družbi, kjer je vsakemu posamezniku priznana pravica in dolžnost, da soddloča o vseh pomembnejših življenjskih vprašanjih in kjer mu je to tudi omogočeno, se socialni delavec ne more pojavljati kot oblastveni organ, ki bo "skrbel" za to, da bodo pogoji v skupnosti omogočali optimalen razvoj človekovih fizičnih, duševnih in kulturnih sposobnosti. V skladu z načelom socialnega dela, da je to delo z ljudmi, ki naj jim olajša reševanje lastnih problemov,

jih usposobi za to, da jih bodo znali reševati sami in ne delo za ljudi, kjer bi bili ti zgolj pasivni prejemniki pomoči, se poklicna vloga socialnega delavca v samoupravni družbi izraža v vzpodbujanju iniciative, posredovanju informacij, zbiranju podatkov o problemih, koordinaciji pri reševanju problemov, pomoči pri načrtovanju in vodenju akcij, ki so usmerjene na reševanje problemov posameznikov, skupin ali skupnosti. "Usposabljanje občanov za to, da bodo pripravljene in da bodo tudi znali sami sodelovati pri reševanju svojih in problemov ostalih ljudi, predstavlja pomembno nalogo v tako zastavljenem socialnem delu, ki predstavlja enega od dejavnikov pri pospeševanju družbenega razvoja.

Najbolj neposredno se socialni delavci vključujejo v prizadevanja za pospeševanje družbenega razvoja preko uporabe metode socialnega skupnostnega dela.

V naši družbi smo to metodo v okviru socialnega dela manj skrbno razvijali kot metodo dela s posameznikom ali skupino, verjetno zaradi prepričanja, da so vsi subjekti v družbi dolžni sodelovati pri reševanju socialnih problemov in skrbeti za urejanje življenjskih pogojev v skupnosti. Nekoordinirano in nenačrtno delo pa ne daje pričakovanih rezultatov, zato se je že dokaj jasno izoblikovala potreba po usklajevanju in usmerjanju različnih prizadevanj na tem področju, ki bo tem zahtevnejše, čim bolj se bo aktivnost socialnih delavcev širila izven okvirov strokovnih služb.

Deprofesionalizacija socialnega dela ne pomeni, da strokovno usposobljeni socialni delavci ne bodo več potrebni, temveč da se bo spremenil obseg in značaj njihovega dela. Tendence po večji profesionalizaciji, ki so nujne v času, ko se strokovna dejavnost šele razvija in boji za priznanje v družbi, lahko privedejo do birokratizacije socialnih služb, ko se socialno delo reducira predvsem na administrativne postopke. Tak način dela je v bistvu usmerjen k utrjevanju obstoječih slabosti v družbi, pri čemer je socialnim delavcem poverjena naloga, da skušajo odpraviti ali vsaj prikriti vse tisto, kar moti družbo. Mislim, da je po splošno razširjeni predstavi socialnim delavcem v naši družbi dodeljena takšna vloga, ki jim po eni strani sicer omogoča, da izpolnjujejo svoje naloge z manj napora, z manjšo strokovnostjo in brez izrazite družbene angažiranosti, čeprav po drugi strani terjamo od njih odgovornost za reševanje problemov, ki presega okvir in možnosti socialnega dela, pa tudi razvi-

tost socialnih služb, ki so preveč odmaknjene od ljudi. Socialnim delavcem očitamo, da niso sposobni pomagati človeku, ki se znajde v stiski, bodisi zaradi materialnega pomanjkanja, bolezni, starosti, osamljenosti, nemoči družinske in družbene vzgoje itd., ne da bi pri tem upoštevali, da so zlasti občinske socialne službe toliko oddaljene od ljudi, da lahko ukrepajo šele takrat, ko se je problem že močno zaostрил. Bližje ljudem in njihovim težavam so socialni delavci v različnih ustanovah in delovnih organizacijah, čeprav jim tudi tu preti nevarnost, da se birokratizirajo in izgubijo stik z neposrednimi življenjskimi potrebami ljudi.

Delovno mesto socialnega delavca bi moralo biti ne glede na obseg in stopnjo izobrazbe prvenstveno v okolju, kjer človek živi in dela. Težnje po zaposlovanju vedno večjega števila socialnih delavcev v delovnih organizacijah in neposredno v krajevnih skupnostih, potrjujejo razvoj v tej smeri.

Nekaj vprašanj ob razpravi o izobraževanju socialnih delavcev

(Poskus ponovne ocene)

Blaž Mesec

Pedagoški svet Višje šole za socialne delavce je na eni svojih sej lani razpravljal o problemih izobraževanja socialnih delavcev in se zavzel za to, da sedanja višja šola "organsko" preraste v visoko šolo, tako da ohrani strokovne in pedagoške zamisli, ki so nastajale v njej in s tem kontinuiteto v izobraževanju socialnih delavcev na različnih stopnjah (1). V perspektivnem planu razvoja VŠSD pa smo zapisali, da predvidevamo v študijskem letu 1975/76 formiranje visoke šole za socialno delo (2). O pritiskih in zgledih v smeri visokošolskega izobraževanja socialnih delavcev kot tudi o notranjih razlogih za izbrano organizacijsko varianto sem pisal v prispevku "Izobraževanje socialnih delavcev na razpotju" (3). Javnega mnenja na te prispevke ni bilo - ne odmeva širše slovenske javnosti, ki naj bi jo zanimal razvoj višjega šolstva, ne odmeva s področja socialnega dela ali sorodnih področij. Le na sestanku skupnosti višjih in visokih šol SRS v Mariboru, kjer so bili obravnavani razvojni načrti visokega šolstva, je bilo pripomnjeno na načrt naše šole, da je težnja po visoki šoli upravičena le, če se pokaže, da je področje socialnega dela tako specifično, sicer pa naj bi vprašanje visokošolskega izobraževanja socialnih delavcev reševali s povezovanjem in druževanjem (4). Iz drugih odmevov, ki so prišli do nas bolj po zasebnih poteh, pa se je dalo razbrati, da so v relevantnih javnostih ujeli naše sporočilo, da "bi radi visoko šolo". Razlogov, ki smo jih navajali in problemov, ki naj bi jih s tako zamišljeno visoko šolo rešili, niso komentirali. To utegne biti znamenje, da imamo opraviti s težnjo po pretiranem poenostavljanju, ki dojema samo, kaj želimo doseči, ne pa tudi zakaj to želimo. Na utemeljitve in razloge se gleda apriorno kot na opravičila za "prestižne" motive. Na ta način mečemo v isti koš šole, pri katerih bi utegnili biti prestižni, karieristični in dobičarski motivi zares v ospredju in šole, pri katerih terja nadaljnji strokovni razvoj, da se mu odprejo nove možnosti. Da bi se izognili takemu poenostavljenemu obravnavanju naših te-

ženj želimo ponovno prenesti težišče pozornosti od predlaganih rešitev na probleme, zaradi katerih smo te rešitve predlagali. To je prvi razlog za to "ponovno oceno".

Drugi razlog so bistvene spremembe v konceptiji višjega in visokega šolstva, ali bolje spremembe v možnostih, da se dejansko v družbi uveljavijo te nove konceptije. To nam nalaga, da se vrnemo k problemom, ki jih je potrebno rešiti na področju izobraževanja socialnih delavcev in iščemo rešitve ne v prilagajanju na obstoječi sistem ampak v novih pojmovanjih, vloge in v novi organizaciji visokega šolstva. Mislimo predvsem na dva dokumenta, ki zarisujeta te nove tendence in ki konkretizirata obče družbene težnje za področje vzgoje in izobraževanja, to so "Teze o idejnopolitičnih vprašanjih razvoja visokega šolstva v samoupravni socialistični družbi" (5) in "Stališča skupščinske komisije za proučitev statutov" (6)

Skušajmo povzeti nekaj osnovnih teženj, ki jih je treba uveljaviti v prihodnji organizaciji visokega šolstva in v delu vsakega visokošolskega zavoda posebej, (ne da bi hoteli in mogli biti izčrpani).

1. Uveljaviti in razviti je potrebno marksistično idejno usmeritev v pedagoškem delu, raziskovanju in marksistično kritiko in analizo družbenih protislovij. Hkrati s tem je potrebno tesneje povezati družboslovne in naravoslovne discipline in posredovati družboslovcem tudi temeljno naravoslovno izobrazbo in vice versa.
2. Zagotoviti je treba odprtost visokega šolstva vsem: odpraviti neupravičeno regionalno in socialno razlikovanje glede dejanskih možnosti študija.
3. Uveljaviti tak sistem, ki bo omogočil horizontalno in vertikalno prehajanje študentov. S tem v zvezi razviti izredni študij in ga po kvaliteti izenačiti z rednim, razviti sistem dopolnilnega študija, sistem interdisciplinarnega študija, "in podiplomskega študija.
4. Povečati učinkovitost študija z usmerjanjem vpisa, zaostrovanjem študijske odgovornosti in kvalitete pedagoškega dela, t.j. z individualizacijo pouka, uvajanjem sodobnih didaktičnih pristopov.

5. Zagotoviti ustrezno kadrovske politiko.
6. Izpopolniti način vrednotenja pedagoškega dela in zagotoviti kroženje kadrov med visokim šolstvom in prakso.
7. Razvijati sodelovanje s šolami v drugih republikah in v svetu.
8. Zagotoviti tako samoupravljanje, da bodo vsi udeleženci v izobraževalnem procesu enakopravni sodelujoči samoupravnih odnosov.
9. Postopoma izenačiti status študentov z drugimi plastmi del. razreda glede pravic in glede odgovornosti.
10. Rešiti vprašanja nematerialne motivacije visokošolskih delavcev in študentov.

Te zahteve najjavljajo bistvene spremembe v organizaciji višjega in visokega šolstva, s tem pa se odpirajo tudi nove možnosti za uresničitev nekaterih teženj, ki izvirajo iz dosedanjega razvoja višje šole za socialne delavce, in za rešitev problemov, pred katerimi smo na področju izobraževanja socialnih delavcev.

Omejil se bom le na obravnavanje nekaterih vprašanj, čeprav so gotovo še druga, ki bi jih bilo vredno omeniti. Ta so:

1. Razvoj teorije socialnega dela
2. Razvoj raziskovanja na področjih socialnega dela
3. Vprašanja praktičnega dela študentov in supervizije
4. Vprašanja interdisciplinarnega študija
5. Vprašanja pridobitve akademskih nazivov in habilitacij.

Razvoj teorije socialnega dela:

Ena od najpomembnejših teženj, ki je prisotna na VŠSD in tudi sicer na področju socialnega dela je težnja po razvijanju vede o socialnem delu ali kratko (morda neustrezno) teorije socialnega dela oz. metodike tega dela. Vidimo, da smo že pri izbira-
nju primerne izraza v zadregi in da brez razmišljanja (= teoretiziranja) ne bo šlo. Poglejmo na kratko, v čem utegne biti jedro

problema.

Primerno analogijo s položajem na področju socialnega dela je izrazila na sestanku predstavnikov višjih in visokih šol v IS SRS (7) tovarišica iz Višje šole za zdravstvene delavce, ki je, braneč tezo o nujnosti visokošolskega izobraževanja medicinskih sester, dejala približno takole:

"Ko sem začela študirati na Višji šoli za zdravstvene delavce so vse predmete predavali priznani medicinski strokovnjaki, le nego bolnikov, ki je jedro strokovne izobrazbe medicinskih sester, to je tisto, kar sestra res dela, so nas učile bolničarke v bolnici; kjer smo bile na praksi. Če smo jih vprašale, zakaj je kak postopek prav tak in ne drugačen, so odgovarjale: "Ker tako pravijo gospod doktor" (to je bila vsa "teorija" o negi bolnika). Ko so takoj po študiju želeli, da bi predavala na šoli nego bolnika, sem mislila, da bi vse druge predmete lahko predavala, le nege bolnika ne".

O tistem, kar je specifično strokovno znanje je na šoli zvedela najmanj, ker ji tega niso mogli predavati ugledni zdravniki, saj to ni njihovo delo, ampak posebna stroka (zato tudi posebna šola). Pri vprašanju kdo, kako in kje, naj razvija vedo o negi bolnika, kdo naj jo predava na šoli, pa se začnejo reči zapletati. Podoben je položaj s socialnim delom.

Spoznali smo, da je poleg pravnika, psihologa, pedagoga, zdravnika, sestre itd. potreben še nek profil, ki bo opravljal delo, ki ga nobeden od naštetih ne opravlja - socialni delavec. V obeh primerih (in že v drugih podobnih strokah) je družba pripravila potrebo po novi stroki. Te stroke so se sorazmerno hitro uveljavile. Le redki imajo danes občutek, da socialni delavec komu "odžira delo". Ima torej svoj prostor v družbeni delitvi dela, svoje posebno delo.

Ob tem posebnem delu naleti socialni delavec na posebne (specifične) težave in vprašanja. @ teh razmišlja in nanje odgovarja, skratka teoretizira v najširšem pomenu besede. Skuša si razložiti pojave, zveze med njimi, učinkovitost postopkov itd. Tu pa že ne gre več vse gladko. Priznavamo potrebo po specifičnem poklicu, priznavamo, da je potrebno za opravljanje tega poklica posebno znanje, ne priznavamo pa kar tako tudi potrebe po razvijanju posebne vede o tem poklicu: vede kot sklopa zapisanih in urejenih izkušenj, posplošitev in razmišljanj. Svojskost znanja socialnega

delavca se pojmuje le kot svojsko kombinacijo "temeljnih" predmetov ne pa kot svojsko aplikativno vedo. Pri tem molče predpostavljamo, da opravlja sintezo temeljnih znanj in praktičnih izkušenj vsak socialni delavec sam. Naša teza pa je, da je v interesu strokovnosti socialnega dela, da opravljanje te sinteze ne sme biti zasebna stvar vsakega posameznega delavca ampak, da se mora to delati javno, da bi ta spoznanja koristila čim širšemu krogu in da bi se verificirala v široki strokovni javnosti. Zaradi vedno bolj razvejanega področja dela, vedno večjega števila praktičnih izkušenj in vedno hitrejšega naraščanja spoznanj "temeljnih" ved tudi fizično ni mogoče, da bi to sintezo opravljal posameznik. Potrebni so kolektivni napor, sredstva, ustanove. Metodični predmeti po našem nazoru niso dodatek "temeljnim" predmetom: so osrednji del izobrazbe socialnega delavca, kjer se integrirajo spoznanja temeljnih družbenih ved s praktičnimi izkušnjami pri socialnem delu.

Nameren ali nenameren rezultat pojmovanja, da je bistvo izobrazbe socialnega delavca kombinacija nemetodičnih predmetov, je odvisnost socialnega dela od drugih strok in družbenih področij, ne le v smislu medsebojne povezanosti in prepletenosti, kar je neizogibno ampak v smislu neposredne podrejenosti. Področje socialnega dela je po tem pojmovanju izvajalec ukazov, brez vgrajenih strokovnih "puferskih sistemov", blažilcev, preusmerjevalcev ali ojačevalcev - zgolj mehanska transmisija, če uporabim to analogijo. S tem nikakor ne mislim, da bi moralo zavzemati kako posebno odlično mesto v družbeni strukturi. Le nekaj maneverskega prostora potrebuje. Socialnemu delavcu moramo priznati, da ima o svojem delu več izkušenj kot zgolj pravnik, zgolj politik, zgolj psiholog ali kot vsi ti skupaj. Da mora prevesti njihove zahteve v jezik svojega delovnega področja, če hočemo, da bodo njegovi posegi učinkoviti.

Naredimo še korak dalje: omogočimo mu, da eksplicira jezik svojega delovnega področja, da oblikuje svojo vedo, tj. da formuli-
ra spoznanja in jih preverja. Tedaj bo bolje prevajal zahteve drugih družbenih sfer. Bo bolj služil družbenim ciljem. Na bi želeli, da bi socialni delavec na vprašanje, zakaj dela tako kot dela ne znal odgovoriti drugega kot: "Ker tako previjo župan".

Ena naših prvih teženj, če že ne ker osnovna, je torej težnja po tem, da bi oblikovali vedo o socialnem delu, oz. jo razvijali. To je nujen pogoj strokovnega napredka. Seveda mislimo pri tem

na uporabno vedo, tesno povezano s prakso in ne prazno teoretiziranje. Iz te težnje pa sledi vrsta drugih, predvsem težnja po raziskovalnem delu.

Raziskovanje in pomožne službe (INDOK)

Nujen pogoj za strokovni napredek na našem področju je sistematično spremljanje praktičnega socialnega dela, beleženje izkušenj, ocenjevanje in preverjanje. Alternativa temu je slepi prakticizem. Raziskovalno dejavnost bi bilo potrebno razvijati na več nivojih:

1. Raziskovanje je po eni strani del konkretnega metodičnega postopka. Z njegovo pomočjo dobi socialni delavec podatke, ki mu služijo pri praktičnem odločanju. Prav s tem v zvezi se še vedno pojavlja nesporazum. Beseda "raziskovanje" ima za marsikoga še vedno svečan prizvok znanstvenega, pri čemer tudi znanstvenost pojmujejo zelo izključujoče. Pouk o metodologiji raziskovanja naj bi bil zato prihranjen za najbolj nadarjene študente najvišjega semestra fakultete, za tiste, ki se nameravajo usmeriti v raziskovalno in teoretično dejavnost. Popolnoma razumljivo je, da menijo, da študentom višje šole tako znanje ni potrebno.

Za podkrepitev nasprotne teze pogledjmo preprost primer. Socialni delavec v podjetju mora oceniti, koliko žena v podjetju potrebuje varstvo za svoje otroke, da bi se lahko odločil za ustrezen ukrep. Če hoče, da bo njegova ocena točna (podatek torej resničen) mora spoštovati prav ista metodološka načela, morda uporabiti celo iste tehnike kot raziskovalec na univerzitetnem inštitutu. Zato mora poznati ta načela, znati uporabljati določene raziskovalne tehnike, znati mora oceniti zanesljivost in veljavnost sekundarnih podatkov, na katerih temeljijo njegove odločitve. Raziskovanje je kontrolirano pozvedovanje in ne obred za posvečene. Seveda pa so kontrolirane pozvedbe lahko različno zapletene. Na stopnji višje šole je možno usposabljanje študente le za izvajanje preprostejših raziskav.

2. Na drugi ravni so predmet raziskovanja delovni postopki (metode) socialnega dela. Te raziskave naj bi v prvi vrsti dajale snov za oblikovanje vede o socialnem delu. Namen teh raziskav

je preskušanje metod, njihovo ocenjevanje in prilagajanje.

3. Na tretjo raven bi lahko uvrstili raziskave, katerih predmet so osnovni pojmi socialnega dela, sistem organizacije, poklicna in etična vprašanja ter položaj socialnih delavcev in socialnega dela kot dela družbe.

Ugotoviti moramo, da do sedaj v republiki ni bilo sistematičnega raziskovanja na nobenem teh področij. Vrsta raziskovalnih ustanov je sicer opravila več raziskav, ki sodijo na naše področje, ne moremo pa reči, da se je kdo temu področju posvečal posebej ali celo v integrativnem smislu. Predvsem Kriminološki inštitut je izvedel nekaj raziskav (delno tudi v sodelovanju z VŠSD), ki sodijo na področju socialnega dela, saj obravnavajo prav delo socialnega delavca (npr. raziskava o strožjem nadzoru). Inštitut za javno upravo je prav tako posegel na to področje. Raziskovalni center za samoupravljanje pri RSZSS je tudi izvedel nekaj raziskav s področja družbenega standarda, raziskavo o zdomcih, sedaj pa npr. izvaja raziskavo o socialni politiki v delovnih organizacijah, pri kateri sodeluje tudi šola. Raziskovalni centri pri FSPVN predvsem center za raziskovanje javnega mnenja in center za raziskovanje lokalnih skupnosti sta tudi proučevala to problematiko, npr. stališča do invalidskega in pokojninskega zavarovanja, zaposlovanja v tujini, vprašanja participacije občanov v krajevnih skupnostih ipd. Gradivo z našega področja bi našli tudi v raziskavah Inštituta za sociologijo (npr. raziskava o ostarelih Slovencih) Pedagoškega inštituta in v delih drugih ustanov. Sodelavci šole so pri nekaterih takih raziskavah sodelovali, samostojno pa so izvedli raziskavo "Socialni delavci in socialno delo v samoupravni družbi".

Nihče pa se do sedaj ni ukvarjal s povezovanjem spoznanj teh raziskav in z usmerjanjem raziskovanja na tem področju. Za druge ustanove je bilo to le eno od več področij njihovega zanimanja, čisto prav obrobno. Višji šoli pa raziskovalna dejavnost ni priznana, kar pomeni, da nima ne sredstev, ne kadra, ne opreme za tako delo.

Ob tem nastajajo v praksi različne analize, na šoli pa vsako leto raziskovalna dela študentov v obliki diplomskih nalog. Z leti se je nakopičilo veliko gradiva, ki ostaja neizkoriščeno. Dobronamerno so nam že svetovali, naj s smotrnejšim izborom diplomskih tem zagotovimo bolj načrtno raziskovanje. Nekaj bi se dalo storiti v tej smeri, ne smemo pa pozabiti, da na ta način

ne moremo kaj dosti dvigniti kvalitete teh raziskav, saj ostajajo še vedno zgolj začetniška dela študentov. Vsako načrtovanje raziskovalne strategije, sodelovanje pri raziskavi, ki presega mentorsko delo, je raziskovalno delo, ki pa zahteva znanje, čas in energijo. Večina pedagoških delavcev šole presega obveznosti že samo s pedagoškim delom. Tudi če bi hoteli, torej ne moremo raziskovalnega dela vtihotapiti v šolo kakršna je, istočasno pa se zavedamo, da je za razvoj stroke, za osebni razvoj in za dvig kvalitete pedagoškega dela nujno raziskovati in želimo raziskovati !

V zvezi z vprašanjem raziskovalne dejavnosti je potrebno omeniti še dokumentacijsko in bibliotekarsko dejavnost, brez katerih ni raziskovanja. Šolska strokovna knjižnica je edina pri nas, ki se osredotoča na nabavljanje literature s področja socialnega dela, tako knjig kot revij. Čeprav imajo tudi druge knjižnice nekaj knjižnega fonda s področja socialnega dela, dajejo pri nabavljanju prednost svojemu osnovnemu področju. Kljub temu, da ima knjižnica svojo posebno vsebinsko fizionomijo je doslej delovala v precej tesnih okvirih (finančno, prostorsko in kadrovske). Predvsem se je čutilo pomanjkanje doslednje nabavne politike in možnosti za razvitejšo bibliotekarsko dejavnost.

Še bolj pereče pa je vprašanje dokumentacije, ki je nujna ne le za raziskovalno delo ampak tudi za solidno pedagoško delo. Obstoječe dokumentacije z delno izjemo kriminološkega inštituta ne obdelujejo informacij s področja socialnega dela. Dokumentacija sociološkega inštituta ima npr. geslo "socialno delo", dosti več pa ne. Tako smo že pri pedagoškem delu prisiljeni, da uporabljamo zelo primitivne in strokovno često nevzdržne metode pri pripravljanju predavanj in vaj. Rezultat je nedvomno nižja kvaliteta pedagoškega dela, da o raziskovalnem sploh ne govorimo. V grobih potezah smo sicer že izdelali zamisel o lastni dokumentaciji, vendar je samo z obstoječimi močmi ne bomo mogli uresničiti. Vidimo torej, da tudi na tem področju problem ni v tem, da nas več dela isto ampak da nihče zares ne dela tistega, kar bi bilo nujno potrebno !

Praktično delo študentov in strokovno mentorstvo pri delu (supervizija)

Praktičnemu delu študentov med študijem posvečamo na šoli že

vsa leta veliko pozornost. Lahko rečemo, da lahko visoko ocenimo ta del študijskega procesa v primerjavi z drugimi šolami pri nas - tako iste stroke kot tudi sorodnih strok v pogledu konceptualizacije kot tudi organizacijske izvedbe. Trudimo se uresničevati načelo, da je praksa med študijem sestavni del študijskega procesa, tj. proces učenja, organiziran, pedagoško razčlenjen in usmerjen proces in ne zgolj priložnost za "znajdenje v praksi". Student mora med prakso opraviti vrsto točno določenih nalog. Pri delu ga strokovno nadzira in usmerja svetovalec na učni bazi, praviloma socialni delavec, poleg tega pa odgovarjata na šoli zanj vodja skupine študentov na praksi, praviloma učitelj šole in mentor pri izdelavi diplomske naloge, prav tako praviloma učitelj šole. Vodenje skupin praktikantov je za pedagoške delavce na šoli velika obremenitev. Poleg tega pa imajo učitelji šole sicer visoko izobrazbo, nimajo pa delovnih praktičnih izkušenj s socialnim delom, nimajo specifične izobrazbe socialnega delavca. Žato smo že sprejeli orientacijo, po kateri bi svetovalci (tj. socialni delavci - praktiki) postopoma prevzeli vloge sedanjih vodij (tj. učiteljev šole).7)

To pa bi jih postavilo pred nove pedagoške naloge, za katere sedaj niso usposobljeni. Za svetovalno delo študentom v praksi so se do sedaj usposabljali na dvodnevnikih seminarjih ob začetku prakse, kar seveda ni dovolj. To pomeni z drugimi besedami, da potrebujemo že danes za ustrezen potek pedagoškega procesa socialne delavce, ki bodo lahko prevzeli pedagoške naloge ne le v predavalnici ampak tudi na delovnem mestu v praksi. Ti socialni delavci potrebujejo dodatno izobrazbo z nekaterih temeljnih ved (npr. pedagogike, psihologije) v veliki meri pa bi se morali pri tem šolanju osveščati prav o postopkih socialnega dela, o svojih metodah. Zgrešeno pa bi bilo, če bi jim zopet dali le konglomerat znanj "temeljnih" ved, na metodiko pa bi pozabili.

Podobna je problematika strokovnega mentorstva šolanim socialnim delavcem pri opravljanju praktičnih nalog (supervizija). Danes supervizije ne izvajamo, ker nimamo za to delo usposobljenih ljudi. Le te pa bo mogoče usposobiti za to delo le v izobraževalnem procesu, ki bo temeljil na osveščanju o metodičnih postopkih v tesni zvezi s praktičnim delom. Tudi pri izobraževanju vseh drugih profilov socialnih delavcev na različnih nivojih je potrebno zagotoviti tesno zvezo med prakso, vedo o socialnem delu in temeljnimi vedami. Osrednja arena,

kjer se integrirajo ta tri področja v študijskem procesu so metodični predmeti ali discipline vede o socialnem delu, najbo na stopnji višje ali visoke šole.

Interdisciplinarni študij.

Naše tradicionalno zaostajanje za dogajanjem v svetu in tudi drugih republikah bi lahko imelo vsaj to prednost, da bi se učili ob zgledih drugih. Na našem področju imamo v Jugoslaviji že dva zgleda, ki ju lahko analiziramo, to sta visokošolski študij socialnega dela v Zagrebu, ki že poteka, in v Beogradu, kjer predvidevajo, da se bo začelo jeseni. Zagrebški primer je model "interfakultetnega študija". Učni program se realizira ob sodelovanju sodelavcev različnih fakultet, delo pa koordinira svet, ki ga prav tako sestavljajo predstavniki več fakultet. Za nas je posebej zanimiva rešitev pouka metodike socialnega dela. Najprej moramo ugotoviti, da je metodika socialnega dela poseben predmet na visokošolskem študiju in da predmetnik ni sestavljen zgolj iz kombinacije "temeljnih" predmetov. Temu predmetu pripisujejo poseben integrativen pomen. Pri realizaciji pouka iz tega - osrednjega - predmeta pa so že težave, ne najmanjše prav kadrovske narave. Predmet predava sicer habilitirana profesorica višje šole (pri izvedbi določenega dela programa tega predmeta pa so sodelovali tudi predavatelji višje šole za socialne delavce v Ljubljani).

Beograjski primer je model študija na eni od obstoječih fakultet, ki bo tudi v glavnem kadrovske "pokrila" predmetnik. Tudi tu je v predmetniku metodika. Za pouk metodike bo odgovoren eden od fakultetnih učiteljev, katerega stroka sicer ni socialno delo. Zato verjetno tudi ne bo šlo brez pomoči sodelavcev višje šole. Ob takih rešitvah pa vendarle še ostajajo odprta vprašanja.

Naše stališče bi moralo biti, da je veda o socialnem delu s svojimi disciplinami jedro visokošolske izobrazbe socialnega delavca: v tem sklopu predmetov pride do povezovanja spoznanj temeljnih ved s spoznanji, ki izvirajo iz prakse socialnega dela; vsaj del tega povezovanja se dogaja v pedagoško usmerjenem praktičnem delu študentov visoke stopnje med študijem. Na to jedro pa se navezujejo in med seboj povezujejo različne "temeljne" discipline kot sociologija, pedagogika itd. Tak

študij je torej interdisciplinaren, ni pa zgolj kombinacija "temeljnih" predmetov ampak povezovanje temeljnih znanj v - z vidika socialnega dela - osrednjem predmetu : aplikativni vedi o socialnem delu.

Lahko rečem, da težimo k uresničitvi takega koncepta in vidimo v novih koncepcijah visokega šolstva več možnosti za enakopravno povezovanje z drugimi pri zagotavljanju izobrazbe za socialne delavce kot smo jih videli v dosedanjem sistemu, za katerega je bila značilna precejšnja zaprtost fakultet, neke vrste "imperialistične" težnje itd.

Seveda pa bi morali izpolniti še nekaj pogojev, da bi bili lahko dejansko enakopravni partnerji v izobraževanju socialnih delavcev.

Habilitacija

Napredek na področju izobraževanja socialnih delavcev torej ni odvisen zgolj od bolj ali manj umne organizacijske rešitve (čeprav lahko le-ta pomembno vpliva na kvaliteto izobraževanja) ampak predvsem od rasti kadrov, ki so se posvetili področju socialnega dela kot svojemu primarnemu strokovnemu področju, to je od nas - delavcev te šole - samih. Prav na tem področju (kot tudi verjetno sploh na aplikativnih področjih) pa imajo sicer pozitivne družbene težnje, da bi zagotovili čim višjo izobrazbo pedagoškim kadrom na višjih in visokih šolah, tudi negativne učinke. Lahko rečemo, da s pospeševanjem tudi zaviramo. S tem ko zahtevamo od kadrov višje šole napredovanje na akademski lestvici za daljši ali krajši čas (raje daljši kot krajši), zavremo njihovo rast in razvoj na pedagoškem področju in v stroki socialnega dela. Korenine tega pojava so v različnosti akademskih in praktično pedagoških in strokovnih kriterijev. V psihološkem jeziku: struktura (motivacij) je druga. Če hočem napredovati na akademski lestvici, je pametno, da se posvetim kaki teoretični disciplini, da raziskujem, objavljam v strokovnih publikacijah, se udeležujem strokovnih srečanj. Nespametno je tratiti čas s pripravljanjem predavanj, nespametno je vestno po urniku opravljati pedagoške obveznosti, nespametno pisati skripta, praktikum, grafoskopske folije in druge pripomočke, nespametno je biti mentor pri diplomskih nalogah, voditi prakso, se udeleževati strokovnih ogledov; nespam-

metno je sodelovati v diplomskih komisijah, brati diplomske naloge, pisati ocene diplomskih nalog (ocene so včasih prave recenzije); nespametno se je udeleževati sestankov pedagoškega kolektiva, samoupravnih organov itd. Vse odlike na omenjenih področjih so manj kot nič - velika ovira na poti do doktorata.

Dalje, če se hočeš akademsko habilitirati je nespametno hoditi na sestanke društva socialnih delavcev, nespametno obiskovati zavode in centre za socialno delo, nespametno voditi seminarje za praktike, nespametno prevzeti zadolžitev pri Rdečem križu, nespametno biti mentor skupini mladincev v mladinskem klubu. (kaj takega pač še nismo slišali o kakem učitelju visoke šole)!

Pametno je študirati Comta, Spencerja, Smitha, Ricarda.

Na kratko, kajti stvari so znane !

Sedanji kriteriji za pridobivanje akademskih naslovov ne upoštevajo ne uspešnega pedagoškega dela, ne prizadevanj in uspehov pri prenašanju spoznanj v prakso, ne praktične veščine. Dolgoletno uspešno delo v vzgojni svetovalnici npr. ne odtehta seminarske naloge. Ti kriteriji so odvisni od konkretnega programa nekega magistrskega študija, ki je glede na potrebe in zahteve študentov z našega področja čisto naključen, letos tak, drugo leto drugačen. Poleg tega ta študij dejansko odtrga študenta od izvrševanja pedagoških obveznosti in izpopolnjevanja na aplikativnem področju. Bi bil res tak greh pred obličjem Alme Matris, ko bi priznali vsaj del dejavnosti celega človeka, ne le spretnost besedovanja ?

O p o m b e :

- 1) Zapisnik seje pedagoškega sveta Višje šole za socialne delavce v Ljubljani, 14/6-1972;
- 2) Perspektivni plan razvoja VŠSD, VŠSD v Ljubljani, junij 1972;
- 3) Blaž Mesec, Izobraževanje socialnih delavcev na razpotju. Teorija in praksa, let. 9, št. 8-9, Ljubljana, 1972, str. 1242-1253

- 4) Zapisnik sestanka predstavnikov visokega šolstva, V Mariboru, 1972; (omenjena pripomba ni v zapisniku);
- 5) Idejnopolitična vprašanja razvoja visokega šolstva v samoupravni socialistični družbi, Komunist, 6/4-1973, str. 13-28
- 6) Stališče Komisije za proučitev statutov Univerze v Ljubljani, Združenj visokošolskih in višje šolskih zavodov, Skupščina SRS, Osnutek, 27/11-1972;
- 7) Zapisnik sestanka predstavnikov višjih in visokih šol o izobraževanju pedagoških kadrov, Ljubljana, 1973;
- 8) Vida Milošević, Marina Oštir, Informacija o praktičnem delu študentov, VŠSD Ljubljana, 1972.

Problemi deportiranih in zavrtnjenih državljanov SFRJ s strani policijskih organov

Franci Brinc

UVOD

Migracija prebivalstva je mednarodni pojav, ki se je še posebno razširil po drugi svetovni vojni. Iz dežele v deželo se v svetovnem merilu letno seli blizu sedem milijonov ljudi. Vzroki za migracijske procese so predvsem ekonomskega značaja. Osebe, ki se selijo v tujo deželo, se želijo tam tudi zaposliti. Zaposlovanje v tujini pa za nikogar ni lahko in ne enostavno. Poleg potrebnega strokovnega znanja in obvladanja jezika zahteva novo okolje tudi ustrezno vzgojenega človeka. Delovni in življenjski pogoji pa za tuje delavce običajno niso najboljši in tisti naši državljani, ki se zaposlijo v tujini brez posredovanja zavodov za zaposlovanje delavcev, še hitreje zaidejo v težave, ki jim niso vselej kos. V taki neurejeni situaciji se znajdejo številni naši delavci brez dela, brez stanovanja, brez zdravstvenega varstva in brez osnovne socialne varnosti.

Med takimi delavci so pogosto za delo manj sposobni, osebno ne prilagojeni, brez ustreznih dokumentov, kar vse lahko daje policijskim organom povod, da take osebe zavrnejo, mnoge od njih pa tudi s silo deportirajo ter izročijo našim organom mejne milice. Velik del teh oseb nima ob prihodu na našo mejo niti osnovnih sredstev za preživljanje in ne denarja za nakup vozne karte do kraja prebivališča, pogosto pa jim je potrebna še zdravstvena pomoč, ker so toliko bolni, da niso sposobni za dolgo potovanje do kraja prebivališča.

Število deportiranih in zavrtnjenih državljanov SFRJ s strani policijskih organov hitro narašča, ob tem pa se večajo tudi težave v delu naših obmejnih organov. Obmejne občine, ki sedaj največkrat s svojimi sredstvi za namene socialnega varstva pomagajo tem ljudem, nimajo ne dovolj sredstev in ne dovolj strokovnih delavcev za nudenje ustrezne pomoči tem osebam.

Vedno večje povezovanje naše dežele z zunanjim svetom, želja po višjem zaslužku in pa mnogi drugi vzroki so pripeljali do tega, da so se sprva le posamezniki, kasneje pa cele skupine ljudi odločale, da zapustijo deželo in odidejo v tujino na delo. Sprva ilegalna ekonomska emigracija se kasneje polagoma spreminja v legalno zaposlovanje jugoslovanskih delavcev v tujini. Zatečeno stanje z množico jugoslovanskih delavcev v tujini, je pripeljalo do tega, da je država pričela sklepati sporazume o zaposlovanju in zaščiti naših delavcev v tujini. Pred nekaj leti pa smo se pričeli polagoma zavedati tudi mnogih negativnih posledic takega množičnega izseljevanja naših ljudi. Na številnih posvetovanjih na najvišjem državnem nivoju so v zadnjih letih reševali nastale probleme zaradi zaposlovanja naših delavcev v tujini.

Jugoslavija je doslej sklenila meddržavne sporazume o zaposlovanju z mnogimi deželami, vendar imamo kljub takim sporazumom še vedno pojav, da odhajajo delavci v tujino mimo zavodov za zaposlovanje in torej brez predhodne zagotovitve vseh potrebnih dokumentov za uveljavitev svojih pravic iz delovne, socialne in davčne zakonodaje, kakor tudi zakonodaje, ki ureja njihove pravice za čas brezposelnosti, bolezni itd.

Številčno stanje neregularno zaposlenih delavcev v Avstriji je po podatkih avstrijskih organov za delo v maju leta 1972 znašalo 45.000. V ZR Nemčiji je bilo ob koncu leta 1971 po podatkih jugoslovanske diplomatske službe tako zaposlenih približno 30.000 jugoslovanskih delavcev, v Italiji pa okrog 6.000. Od tega števila je zelo malo delavcev iz Slovenije, največ jih je iz Kosova, Makedonije ter Bosne in Hercegovine. Vsak izmed teh delavcev živi v stalni nevarnosti, da bo ostal brez dela in ustreznega varstva v tuji državi ter, da bo na ta način postal nezaželen in predmet policijskega pregona in deportacije v domovino.

Do nekaj let nazaj, ko je bila konjunktura na zapadno evropskem trgu delovne sile še večja, smo manj občutili problem deportiranih in zavrženih državljanov in mu zato tudi nismo posvečali posebne pozornosti. V zadnjem času pa se vedno bolj veča, število naših državljanov, ki jih tuje policije deportirajo v našo državo ali zavrnejo njihov vstop v svojo državo. Danes tuji policijski organi vračajo vse tiste naše državljane, ki nimajo dela, so za delo nesposobni, nočejo delati, beračijo,

se potepajo iz kraja v kraj, se ukvarjajo s prostitucijo ali zvodništvom, kršijo pravni red, izvršujejo kazniva dejanja ali prekrške, so telesno ali duševno bolni itd., skratka nimajo možnosti in ne želje, da bi se preživljali na dovoljeni način in so zato nezaželeni v tujini. Med deportiranimi je velik del tudi mladoletnikov, ki so prešli državno mejo brez ustreznih listin ali so kako drugače pokazali svoje avanturistične nagibe (prostitucija, kazniva dejanja).

1. OBRAVNAVANJE DEPORTIRANIH IN ZAVRNJENIH DRŽAVLJANOV

Čeprav se pojavlja problem deportiranih in zavrnenih državljanov SFRJ s strani policijskih organov že vsa leta, se v širših obliki pojavlja šele v zadnjih letih. Podatki kažejo naslednjo sliko pojava na slovenskih mejnih prehodih:

- leta 1971 so tuji policijski organi deportirali 2.909 naših državljanov. Med temi je bilo 900 oseb brez vsakih sredstev za preživljanje in za vrnitev v kraj prebivališča;
- v prvih treh mesecih leta 1972 je bilo deportiranih 921 oseb, od tega kar 449 oseb iz Srbije;
- poleg omenjenih deportiranih oseb po tujih policijskih organih so naši mejni organi leta 1971 obravnavali še naslednje kategorije oseb:
 - osebe, ki se ilegalno vrnejo iz tujine (153 oseb)
 - osebe, ki jih naši ali tuji policijski organi zavrnejo na meji in jim preprečijo nameravano potovanje (10.750 zavrnenih oseb od naših in 4.670 oseb od tujih policijskih organov)
 - osebe, ki na naših diplomatsko-konzularnih predstavništvih v tujini dobijo potni list za vrnitev v domovino in vozno karto do naše prve železniške postaje, z napotilom, da bodo vozovnico do doma in sredstva za preživljanje prejeli na naši obmejni železniški postaji (2.642 vrnjenih oseb, od teh jih 30 % ni imelo nobenih sredstev za preživljanje)

- osebe, ki so prijete s strani naših mejnih organov pri poskusu prepovedanega prehoda preko državne meje (51 naših in 184 tujih državljanov).

- V letu 1971, je bilo torej na ta ali oni način sprejetih oz. zavrženih na slovenskih mejnih prehodih skupno 21.359 oseb.

Po približni oceni je pri vseh naštetih kategorijah oseb, okrog 30 % takih, ki nimajo niti najnujnejših sredstev za preživljanje in za vrnitev v kraj bivanja. Problem se še poveča ob dejstvu, da je več kot 90 % teh oseb iz drugih republik. Vprašanje nudenja najnujnejše pomoči za prehrano, obleko in nakup vozne karte do kraja njihovega prebivališča, nastopa pri določenem številu deportiranih ali zavrženih državljanov takoj po opravljenih formalnostih organov za notranje zadeve, če ni razlogov za upravno kaznovanje (90 % deportiranih oseb ima urejene potne listine), dočim pri ostalih nastopi to vprašanje šele po prestani upravni kazni (kršitelji mejnega režima), ker uprave zaporov tem osebam praviloma niso dolžne plačati stroškov prevoza v kraj prebivališča.

Določenemu številu oseb je tako onemogočeno odpotovati v kraj prebivanja. Zadržujejo se v obmejnih krajih, po čakalnicah, gostinskih lokalih ter drugih javnih prostorih, kjer si iščejo tudi nezakonite virov preživljanja, beračijo, izvršujejo kazniva dejanja, kršijo javni red in mir, nadlegujejo občane, neorganizirano iščejo pomoč pri raznih organih in organizacijah. Ko se te osebe znajdejo v takih okoliščinah, jih že gola življenska potreba sili v kriminalno dejavnost (nekateri so celo v hudem mrazu brez primerne obleke in obutve). Niso redki primeri, ko posamezniki izmed te skupine oseb brez sredstev, ko se znajdejo v življenski stiski, namenoma storijo neko kaznivo dejanje ali prekršek, samo za to, da bi si s "prisluženo" zaporno kaznijo vsaj začasno zagotovili nastanitev in prehrano. Največ težav povzročajo na meji nepreskrbljeni mladoletniki, matere z otroci in duševno bolne osebe.

Za osvetlitev težav pri obravnavanju deportirancev navajamo primer, ko je bilo 7/4-1972 z letalom JAT iz ZR Nemčije deportiranih na letališče Brnik 64 naših državljanov (ob epidemiji črnih koz). Več kot polovica teh oseb ni imela sredstev za nakup vozne karte za potovanje do kraja njihovega bivališča,

večina od njih pa je bila iz Srbije in Makedonije. Žato je UJV Kranj zaprosila za denarno pomoč republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo, ta pa pomoči ni mogel dati, ker nima za te namene predvidenih proračunskih sredstev. Tudi predstavnik JAT, katerega letalo je pripeljalo deportirance iz Frankfurta, je prošnjo, naj poskrbi za prevoz oseb iz letališča do železniške postaje Kranj, odklonil z izjavo, da tega prevoza niso dolžni preskrbeti, ker imajo deportiranci letalske vozovnice samo do letališča Brnik, ne pa tudi dodatnega plačila za prevoz do najbližje železniške postaje. Zaradi tega je UJV Kranj sama naročila avtobus na svoje stroške in tako osebe prepeljala na železniško postajo Kranj, kjer so tisti, ki so imeli denar kupili vozne karte, ostali pa so šli na vlak brez njih.

Organi obmejne milice nimajo posebnih sredstev namenjenih za preživljanje in prevoz deportiranih in zavrtnjenih državljanov. Obmejnih občin, kjer se pojavljajo ti problemi, tudi ni mogoče obremeniti s finančno skrbjo za te kategorije oseb, ki se znajdejo na meji brez sredstev, saj so proračunska sredstva za namene socialnega varstva pri vseh občinskih socialnih službah tako omejena, da največkrat ne zadoščajo niti za potrebe reševanja socialnih problemov svojih občanov. Zato socialne službe nudijo osebam, ki jih prevzamejo od policijskih organov, le najnujnejšo pomoč, predvsem mladoletnikom, materam z otroki in bolnikom, ostale osebe pa so bolj ali manj prepuščene lastni iznajdljivosti.

Poleg problema pomanjkanja sredstev za nudenje pomoči deportiranim osebam, je problem še v tem, da socialna služba porabi mnogo delovnega časa za to delo. Poseben problem pa je nudenje pomoči ob nedeljah in praznikih, ko socialna služba ne dela. Posebne težave so z osebami, ki so vrnjene v spremstvu tuje policije in z odpustnico bolnišnice za duševne bolezni iz katere je razvidno, da je oseba duševni bolnik. Take osebe v tujini hospitalizirajo le nekaj dni, toliko, da jim uredijo povratek v domovino. Naša zdravstvena služba na meji pogosto ugotovi, da je tem osebam potrebno spremstvo do domačega kraja. Delavci milice niso pristojni za tako spremstvo, socialni delavci pa te naloge ne morejo prevzeti, ker je med bolniki veliko agresivnih, ki so nevarni.

2. ZAKLJUČKI IN PREDLOGI

Problem deportiranih, vrnjenih in zavrženih jugoslovanskih državljanov se s porastom števila teh oseb vsak dan povečuje in pričakovati je še močnejše naraščanje tega pojava ob vedno strožjih kriterijih in pogojih za zaposlovanje v tujini. Žato bi bilo potrebno probleme, ki jih povzročajo sicer normalna migracijska in emigracijska gibanja skrbneje spremljati in proučevati in z določenimi ukrepi omiliti posledice teh gibanj. Menimo, da bi bilo potrebno čimprej na nivoju republike in zveze sprejeti določene ukrepe za reševanje te problematike, ki po svojem značaju ne more biti le ozka lokalna problematika krajev, ki imajo mednarodne prehode.

Deportirani in zavrženi jugoslovanski državljani se znajdejo na meji na območju določene občine zaradi ukrepov državnih organov, ker nimajo urejenih dokumentov ali pa so postali v tujini nezaželjeni. Žato zaidejo v težak socialni položaj, ker nimajo sredstev za povratek v kraj prebivališča in za preživljanje. Te osebe pa nimajo namena nastanitve in zaposlitve v tej občini, zato je namen pomoči tem osebam, da se jim omogoči čim hitrejši povratek v kraj njihovega prebivališča.

Znano je, da nastajajo socialni problemi že ob normalnih migracijskih gibanjih v deželi. Danes pa se že vračajo tudi zdomci, ki so bolni, invalidni ali so neprilagojenega ponašanja in zato v tujini nezaželjeni, kar že povzroča v občinah težke socialne probleme in organi socialnega varstva te probleme le s težavo rešujejo. Žato bo potrebno v prihodnje tem problemom posvetiti še več organizirane skrbi in poiskati najboljše rešitve.

Kot smo že omenili, sedaj občinski organi socialnega varstva obmejnih občin iz svojih sredstev nudijo pomoč osebam, ki se znajdejo na njihovem območju in potrebujejo socialno pomoč. Vendar menimo, da nudenje pomoči tem osebam ne more biti zadeva same obmejne občine in odgovornosti za reševanje problemov deportiranih ali zavrženih državljanov ni mogoče prenesti le na obmejne občine. Menimo, da je to problem širše družbene skupnosti, ki bi morala prispevati svoj delež pri reševanju omenjene problematike. O problematiki bi morali razpravljati republiški organi in poiskati ustrezne rešitve. Kot najnujnejše pa bi bilo potrebno v republiškem proračunu zagotoviti sredstva za nudenje pomoči državljanom, ki se znajdejo na meji brez sredstev za

preživljanje in povratek v kraj prebivališča. Iz teh sredstev bi republika vračala občinam stroške, ki so jih imele z nudenjem pomoči deportiranim in zavrženim osebam na meji.

Razmislek ob 10-letnici centrov za socialno delo v Sloveniji

Franci Brinc

V preteklem in v tem letu so nekateri centri za socialno delo v Sloveniji praznovali desetletnico svojega delovanja. Nekateri so ta jubilej praznovali bolj skromno, le v svojem krogu, drugi pa bolj javno in slovesno (npr. Zavod za socialno delo Ljubljana-Šiška z javno podelitvijo priznanj, glej "Delo" z dne 16/9-1972), Center za socialno delo Ljubljana-Center (v letu 1972) in Zavod za socialno delo Ljubljana-Bežigrad sta ob tej priliki izdala tudi posebni brošuri o svojem desetletnem delovanju.

Ob tem pomembnem jubileju se nam pojavljajo številna vprašanja, pomembna za nadaljni razvoj socialnih služb v Sloveniji. Uredništvo Vestnika se je zato odločilo, da zaprosi direktorje centrov za socialno delo za odgovore na naslednja vprašanja:

1. Kako je po vašem mnenju organizacija socialne službe v okviru samostojnega centra vplivala na delo službe ?
2. Kako gledate na desetletno pot, ki je za vami in kakšne perspektive vidite za svoje delo v prihodnje ?
3. Na kakšen način bi bilo mogoče doseči večji napredek na področju socialnega dela in socialne politike nasploh ?

Uredništvo je prejete odgovore posredovalo članu uredniškega odbora Francu Brincu in ga zaprosilo, da ob tej priliki opiše še kratek historiat nastajanja in razvoja slovenskih centrov za socialno delo. Franci Brinc je sodeloval pri ustanavljanju prvega centra za socialno delo v Ljubljani (v občini Ljubljana-Moste-Polje) in nato v tem centru tudi delal nekaj let kot socialni delavec.

I.

Uvodna razmišljanja o socialni politiki in socialnem varstvu

V vsaki resnično demokratični družbi bi moral biti razvoj posameznih področij med seboj vsklajen in povezan, kajti le tako se družba razvija harmonično in brez večjih deviacij. V primeru neuskklajenosti in nesorazmerij med posameznimi družbenimi področji, se pojavljajo posledice, ki zavirajo razvoj posameznega področja in s tem tudi družbe kot celote.

Pri kreiranju politike splošnega družbenega razvoja je nujno vso pozornost posvečati skladnemu razvoju vseh posameznih družbenih področij. To pa pomeni, da je tudi področje socialnega razvoja sestavni del splošnega družbenega razvoja in je potrebno to področje razvijati skladno z drugimi, predvsem z ekonomsko osnovo družbe. Socialna politika je eden od instrumentov za uresničevanje družbenega razvoja sploh, zato mora biti integralni del splošne družbene politike. Poleg tega pa so danes določeni elementi socialnega razvoja vsebovani tudi v ostalih samostojnih politikah, npr. v ekonomski, kulturni, prosvetni, zdravstveni itd.

Znani finski strokovnjak Pekka Kuusi pravi: "Socialna politika tvori integralni del demokratične splošne javne politike". Pri tem pa razlikuje med čisto socialno politiko in politikami, ki so socialno usmerjene. Tradicionalno nalogo socialne politike, kot je npr. izboljšanje življenjskih pogojev "za najširše kroge prebivalstva" je prevzela politika družbe kot celota, medtem ko se je socialna politika prvenstveno posvetila varovanju neaktivnega dela prebivalstva, ki nima možnosti, da bi sodelovalo v produkcijskem procesu. Moderna ekonomska politika mora biti po svoji naravi socialna, kot mora biti moderna socialna politika po svoji naravi ekonomska.

Socialna politika je imela v različnih razvojnih etapah v evropskih deželah različne značilnosti, cilje in metode. Tradicionalna naloga ukrepov socialne politike v obdobju liberalnega kapitalizma je bila izboljšanje delovnih pogojev industrijskih delavcev. Zato je bila socialno-politična akcija največkrat orientirana na najnižje skupine državljanov in je imela prizvok karitativne in zaščitne politike, tako v teoriji kot v praksi. Pekka Kuusi pravi, da je ta zaščitni značaj so-

cialne politike danes ustvaril pogoje za njeno koncipiranje kot procesa redistribucije dohodka in izenačevanja startnih pozicij posameznika in grup v družbi. Tudi drugi teoretiki sprejemajo podobno mnenje, ki povdarja funkcije socialne politike v redistribuciji materialnih dobrin in socialnih možnosti oziroma v zmanjševanju socialnih neenakosti državljanov. Pierre Laroque, ki pravi, da je pravičnost osnova socialne politike navaja, da danes opažamo v najbolj ekonomsko razvitih deželah usmeritev k takoimenovani "selektivni" socialni politiki, ki koncentrira svoje napore na najrevnejši del prebivalstva. Če so sredstva nezadostna za zadovoljitev vseh potreb, je naravno, da se da prioriteta najbolj zapostavljenim slojem. To pa po njegovem mnenju ustvarja umetno ali vsaj povdarjeno uradno priznanje neenakosti v dostojanstvu dveh socialnih grup, med tisto, ki pomaga in tisto, ki pomoč prejema.

Bistvena značilnost sodobne družbe je obstoj blagovne proizvodnje in mehanizem tržišča, kot dominantni regulator družbene reprodukcije. Dejstvo je, da je nagrajevanje po rezultatih dela še vedno neizbežen ekonomski princip, ki omogoča ekonomsko rast kot osnovo za povečanje skupnega družbenega dohodka (in s tem tudi dela, ki je namenjen socialno ogroženim skupinam prebivalstva).

V takem sistemu mora socialna politika in socialno varstvo zagotoviti v okviru kolektivne odgovornosti zadovoljevanje tistega minimuma potreb, ki zagotavlja otrokom enak start v življenje, za ostale kategorije neproduktivnega prebivalstva pa omogočanje minimuma življenskega standarda. Dr. Pušič v tem smislu pravi, da ima socialna politika cilj "da neutralizira negativne posledice eksistenčne nesigurnosti". Dr. Stupar pa izraža podobno misel, ko pravi, da je cilj socialistične socialne politike, da zagotovi pogoje za življenje in napredovanje v življenju vsakemu članu družbene skupnosti, ki si teh pogojev sam ne more zagotoviti zaradi nesposobnosti za delo ali zaradi povečanih potreb, ki so posledica določenih okoliščin. V vsakem primeru se nam vsebina socialne politike kaže kot skupek socialnih kriterijev v redistribuciji dela družbenega proizvoda, ki je namenjen splošni potrošnji.

Sodobna znanstvena spoznanja in naša dosedanja samoupravna praksa in iskušnje kažejo, da razvoj družbenih odnosov in porast materialnega bogastva družbe omogočajo, da se poiščejo

uspešnejše rešitve za zadovoljevanje naraslih potreb in reševanje socialnih problemov kakor tudi za preprečevanje njihovih vzrokov. Spoznali smo tudi, da socialistična sprememba proizvodnih in družbenih razmerij avtomatsko sama po sebi ne odpravlja pojava socialnih problemov, nasprotno, globoke družbene spremembe rojevajo vedno nova nasprotja, ki jih je potrebno reševati. Pokazalo se je, da je socialna politika pomemben dejavnik celokupnega socialističnega družbenega razvoja in integralni del vseh področij družbenega življenja in dela. Zato mora postati socialna politika nujni sestavni del razvojne politike družbe v skladu s specifičnostmi in dinamiko socialnih potreb in problemov in njihovim vplivom na družbena dogajanja. To pa tudi zahteva, da se ob pomembnih spremembah družbeno-ekonomskega sistema predvidijo in ocenijo tudi mogoče socialne posledice in, da se vsopredno podvzemajo tudi ustrezni ukrepi za njihovo preprečevanje oziroma omilitev. V poročilu OZN o socialni situaciji v svetu je rečeno: "... namesto, da tretiramo socialno politiko kot gospodinjsko pomočnico, katere naloga je, da pospravi posledice človekove malomarnosti, ki jih zapušča za seboj ekonomski razvoj, bi morali biti socialni cilji vgrajeni na enakopravni ravni z ekonomskimi cilji v vsaki družbeni politiki".

Pri nas je dolgo časa prevladovalo in ponekod še prevladuje mnenje, da je socialno varstvo in skrb za reševanje socialnih problemov le stvar državnih organov, ki so zadolženi za to področje. Vendar pa polagoma prodira drugo spoznanje, namreč, da je mogoče zajeti in reševati socialne probleme le ob angažiranju širših družbenih sil. Ni si namreč mogoče zamisliti, da bi lahko same strokovne socialne službe, ne glede na njihovo razširjenost in organiziranost mogle zagotoviti učinkovito funkcijo socialnega varstva. Strokovne službe pri tem lahko delujejo le kot eden od faktorjev, ki pomaga drugim družbenim silam, da se organizirajo, da spoznajo in rešujejo socialne probleme. V naših razmerah lahko trdimo, da ni družbene asociacije, ki v svoji aktivnosti ne bi mogla imeti tudi elemente socialne aktivnosti in socialnega dela. Predvsem to velja za občino kot celoto in njene krajevne skupnosti, kjer socialni problemi nastajajo in se morajo tudi reševati. Zato je krajevna skupnost najbolj pomembna pri načrtovanju in izvajanju socialnih aktivnosti, ki imajo pomen za vse njene prebivalce. Strokovna socialna služba pa ob tem prevzema vlogo koordinacije in funkcionalne integracije socialnega dela v občini, kar naj zagotovi združevanje akcij, sil in sredstev po vsklajenih programih in s skupnimi cilji.

Strokovna socialna služba mora temeljito poznati socialne probleme svojega področja in vzroke za njihovo nastajanje, ker je le na tej osnovi mogoče voditi ustrezno socialno politiko v občini in organizirati učinkovito socialno delo. Strokovna socialna služba kot koordinator predlaga drugim družbenim faktorjem in službam ukrepe in akcije in spremlja kako se odvijajo posamezne aktivnosti, ob tem pa opozarja na ugotovljene slabosti v akciji in intervenira za njihovo odpravo.

Ob taki dejavnosti v komuni bi socialno delo prenehalo biti "karitativna dejavnost" in bi postalo pravo strokovno delo, ki je družbi neobhodno potrebno, socialna politika pa bi s takim načinom dela postala načrtovana družbena aktivnost, ki bi se razvijala skladno z razvojem ostalih področij družbenega razvoja. Le na tak način je mogoče pričakovati več uspehov na področju socialne politike v občini.

Po navedenem lahko zaključimo, da ima perspektivo le opisani sistem dela strokovnih socialnih služb, vsak drugačen način dela pa vodi k temu, da se socialna služba izgubi v morju reševanja posameznih socialnih problemov in v pretežno administrativnih metodah dela. Organizirati je treba strokovno socialno delo, ki bo imelo strokovno in družbeno vrednost, kar bo prispevalo k izgradnji lastne socialistične socialne politike .

1. Pogoji za nastanek in razvoj centrov za socialno delo

Socialno delo je relativno mlada profesionalna dejavnost. V nekaterih zapadnih državah, kot npr. v ZDA se opravlja že okrog 70 let, toda o pravem socialnem delu se lahko govori šele od konca I. svetovne vojne dalje. Prejšnja socialna dejavnost se je razvijala le v obliki karitativnega dela, to je dajanja miloščine revežem. Opravljali so jo posamezniki in dobrodelne organizacije. Po I. svetovni vojni, ki je pustila hude posledice, so kmalu spoznali, da se samo z dajanjem materialnih pomoči ne doseže cilj, ker se prejemnik take pomoči še bolj pasivizira in postane odvisen od okolja. Sprevideli so, da je učinkovita le tista pomoč, ki pripelje do osamosvojitve posameznika, da postane sam sposoben reševati svoje probleme. Iz teh ugotovitev in potreb se prično razvijati koncepti in metode sodobnega socialnega dela.

Štiriletno obdobje nacionalne revolucije in narodno osvobodilnega boja je pustilo v Jugoslaviji težke posledice na vseh področjih družbenega življenja, tako tudi na področju socialne politike. Vsi državni in družbeni organi so vlagali veliko napora za rešitev teh resnih in raznovrstnih socialnih problemov. V celoti pa je šlo predvsem za materialno preskrbo otrok in odraslih, invalidnih, starih ali drugače prizadetih in nesposobnih za delo.

Specifičnost naše revolucionarne prakse, se je med vojno in po njej kazala tudi v tem, da so socialne aktivnosti najbolje opravljali prav politični in družbeni delavci, bodisi kot poklicno ali prostovoljno delo, ne da bi bili za to tudi posebej strokovno usposobljeni.

Ta pot za nastajanje kadrov za izvajanje socialne politike, ki je bila sicer pozitivna in je dala velike uspehe, je imela tudi svojo senčno stran, privedla je do miselnosti, da je vsebina socialnega dela le dajanje materialne pomoči in, da za opravljanje socialnega dela zadostuje, da ima človek dušo in srce, da za to delo ni potrebna posebna strokovna izobrazba, torej delo lahko opravljajo ljudje s kakršnokoli izobrazbo ali celo brez nje. Taka miselnost je prevladovala več kot celo desetletje v vsej Jugoslaviji in močno zavrla pot modernejšim pogledom na socialno delo.

Ekonomski in družbeni razvoj pa je šel nezadržno naprej, ne meneč se za stališča o socialnem delu.

V tem razvoju pomeni odločno prekretnico VII.kongres ZKJ leta 1958, ki je v svojem programu določil jasna stališča o socialistični socialni politiki. Ta kongres je tudi dovolj avtoritativno vplival na prejšnja zgrešena pojmovanja o vlogi socialne politike, prekinil je z razpravljanjem o potrebnosti socialnih služb ter nakazal sodobna socialistična načela skrbi za človeka. V Programu je poudarjeno, da moramo še posebno pozornost posvetiti prav formiranju poklicnih socialnih delavcev.

Socialna dejavnost, ki se je opravljala v občinah v okviru upravnih organov ljudskega odbora ni mogla več zadovoljevati naraščajočih potreb po strokovnem socialnem delu. Kopičili so se taki socialni problemi, ki jih ni bilo več mogoče re-

ševati le z dajanjem materialne pomoči ali v okviru z zakonom predpisanih upravnih ali drugih postopkov. Novi socialni problemi so vedno bolj zahtevali posebno obravnavo in posebne metode strokovnega socialnega dela. Vedno pogosteje se je pojavljala potreba po taki strokovni socialni službi, ki bo sposobna bolj sistematično in kvalitetno izvrševati številne naloge socialnega varstva. Pojavi se ideja o ustanavljanju centrov za socialno delo, kot samostojnih strokovnih služb izven občinske uprave.

Za ustanavljanje strokovnih socialnih služb, pa so seveda predpogoj ustrezni kadri - šolani socialni delavci. Tako je dobila Jugoslavija prvo šolo za socialne delavce leta 1952 v Zagrebu. V Ljubljani je sprejela šola za socialne delavce svoje prve slušatelje v jeseni leta 1955 (zakon o ustanovitvi šole za socialne delavce, Ur.l. LRS, št. 24/55). Šola je dobila stopnjo višje šole šele leta 1960 z zakonom o višji šoli za socialne delavce (Ur.l. LRS, št. 34/60). Leta 1958 organizira šola poleg rednega še izredni študij, leta 1963 pa ustanovi še delovno enoto center za izobraževanje kadrov za socialno delo.

Ustanovitev centrov za socialno delo kot samostojnih strokovnih služb socialnega varstva so narekovale družbene spremembe in potrebe po kvalitetnejšem delu in strokovnem reševanju socialnih problemov; potreba po neposrednem vraščanju socialnega varstva v mehanizem občine in s tem po razvijanju konkretnega in sistematičnega sodelovanja z različnimi dejavniki v komuni, zlasti pa potreba po odkrivanju vzrokov nastajanja socialnih problemov in preprečevanju teh vzrokov. Služba organizirana izven upravnega organa občinske skupščine ima večje možnosti za razvoj sodobnih metod strokovnega socialnega dela, notranjo organizacijo dela lahko učinkoviteje prilagaja potrebam, obenem pa nastopa v odnosu do drugih strokovnih služb kot enakopravni dejavnik pri reševanju skupnih vprašanj (npr. s šolami, zdravstvenimi in drugimi zavodi).

Kot smo že navedli, je dal osnovno smer razvoja socialistične socialne politike program ZKJ. Poleg tega osnovnega političnega dokumenta, ki je vsekakor odločilno vplival na utrjevanje novih pogledov na vsebino, cilje in sredstva socialne politike, so bili izdani še drugi politični in družbeni akti, ki so močno vplivali na nov odnos do socialne politike v Jugoslaviji in neposredno pripomogli k nastajanju in hitremu šir-

jenju strokovne socialne službe izven občinskih upravnih organov. Med te osnovne pobudnike moremo šteti:

- priporočilo o ustanovitvi centrov za socialno delo kot samostojnih strokovnih služb za socialno varstvo, ki sta ga sprejela 24/2-1961 odbor za socialno politiko in zdravstvo zveznega zbora in odbor za delo in socialno zavarovanje zbora proizvajalcev zvezne ljudske skupščine (Ur.l. FLRJ, št. 11/61);
- priporočilo o ustanavljanju in delu centrov za socialno delo, ki ga je sprejel socialno-zdravstveni zbor Skupščine SR Slovenije na seji dne 14/2-1964 (Ur.l. SRS, št.7/64);
- resolucija o nalogah komune na področju socialnega varstva (Ur.l. IRS, št. 30/61), ki v tretji točki priporoča, da je potrebno krepiti strokovno socialno delo in v občinah ustanavljati centre za socialno delo kot samostojno strokovno službo izven občinske uprave;
- stališča I. nacionalne konference za socialno delo maja meseca leta 1960 v Beogradu, ki je ob razpravi o socialnem delu v gospodarskih organizacijah posvetila tudi polno pozornost razvoju strokovnih socialnih služb v centrih za socialno delo;
- sklepi sprejeti na razširjeni seji Jugoslovanskega odbora za socialno delo meseca novembra 1960 v Beogradu, ki je bila posvečena le problematiki ustanavljanja in dela centrov za socialno delo.

Poleg tega moramo omeniti še društvo socialnih delavcev Slovenije, ki je bilo v Sloveniji glavni nosilec ideje o ustanavljanju centrov za socialno delo. Društvo je o potrebi in delno že o vsebini dela centrov za socialno delo razpravljalo na I. občnem zboru maja 1957 in prav tako na II. občnem zboru februarja 1961, le da so bila stališča o organizaciji in delu centrov za socialno delo na II. zboru že mnogo jasnejša, ker so bila pri tem koriščena že dobljena iskustva v drugih republikah..

Vsi navedeni dokumenti določajo osnovne naloge centrov za socialno delo. Med temi nalogami so posebej pomembne analiziranje socialnih vprašanj v komuni, odkrivanje njihovih vzrokov

ter predlaganje ukrepov za reševanje in odpravo, sodelovanje z ustreznimi dejavniki pri pripravljanju programov za razvoj socialnega varstva in dvig družbenega standarda v komuni ter opravljanje vseh strokovnih zadev, ki so po posebnih predpisih naložene občinskim organom socialnega varstva.

Prvi centri za socialno delo so bili ustanovljeni v Beogradu leta 1956, ko je občinski ljudski odbor občine Palilula osnoval center za socialno delo z otroci in družino. V centru je delovala strokovna ekipa, ki so jo sestavljali pedagog, psiholog in socialni delavec. V začetku leta 1957 je tak center za socialno delo osnovala še občina Vračar. Poleg novo ustanovljenega centra za socialno delo je v tej občini deloval še naprej center za socialno-medicinsko delo v katerem so delale samo medicinske patronažne sestre. Leta 1957 je center za socialno delo ustanovila še občina Stari Grad, ki je leta 1958 prerasel v socialno-medicinski center. Leta 1957 je tudi občina Palilula odločila, da se center za socialno delo razširi z ekipo patronažnih sester in se preimenuje v center za socialno-medicinsko delo. Leta 1959 so imele že vse beograjske občine centre za socialno-medicinsko delo, kjer so skupaj delovali socialni delavci in patronažne sestre terenske zdravstvene službe. Iskušnje iz Beograda so bile vspodbuda za ustanavljanje strokovnih socialnih služb tudi v ostalih občinah in do 16/5-1960 je bilo v Srbiji ustanovljenih že 20 takih centrov, ob koncu tega leta pa je bilo v Jugoslaviji že 28 centrov za socialno delo. Centri so bili ustanovljeni predvsem v večjih občinah in glede na razpoložljive kadrovske in materialne pogoje v posamezni občini.

Razvoj je pokazal, da sta se izkristalizirala v glavnem dva osnovna tipa teh ustanov. To sta center za socialno delo in center za socialno-medicinsko delo. Prvi tip ustanove ima le ekipo za strokovno socialno delo, drugi pa ima poleg te še ekipo medicinskih patronažnih sester. V nekaterih centrih za socialno-medicinsko delo so kljub takemu nazivu sprva delovale le medicinske patronažne sestre (npr. v občini Vračar). Občine, ki so ustanovljale skupno socialno-medicinsko strokovno službo so izhajale iz dejstva, da je v praksi težko med seboj vedno ločiti socialne od medicinskih problemov. Menili so, da naj patronažne sestre opravljajo svoje zdravstvene naloge, ob tem pa zaznavajo in spoznavajo tudi socialne probleme v družinah, ki jih kasneje rešujejo poklicni socialni delavci s svojimi posebnimi metodami socialnega dela. S kombinirano socialno-medicinsko službo je dana največja možnost za učin-

kovito preventivno delo s celo družino in s posameznimi nje -nimi člani. Prvi centri so dosegli dobre uspehe predvsem na področju preprečevanja in odpravljanja socialne, vzgojne, zdravstvene in materialne ogroženosti in zanemarjenosti otrok in mladostnikov in na področju preprečevanja mladostniškega prestopništva.

Nadaljni razvoj na tem področju je polagoma pokazal, da je bolj smotrno ustanavljanje posebnih centrov za socialno delo. Žato je tudi marca 1961 sprejela zvezna skupščina priporočilo o ustanovitvi centrov za socialno delo kot samostojnih strokovnih služb za socialno varstvo. Po tem priporočilu naj bodo centri samostojne službe za socialno varstvo, vodeni po organih družbene samouprave in s socialnimi delavci kot temeljnim strokovnim kadrom.

2. Razvoj centrov za socialno delo v Sloveniji

Kot smo navedli zgoraj, so se današnji centri za socialno delo razvili iz prvotnih socialno-medicinskih centrov, ki so združevali socialno in zdravstveno preventivno delo. Omenili smo že nastajanje takih centrov za socialno-medicinsko delo v Beogradu od leta 1956 dalje. Vendar pa je bil prvi tovrstni socialno-medicinski center v naši državi v Ljubljani. Njegov ustanovitelj je bil mestni ljudski odbor Ljubljana. Center je deloval vse do ustanovitve občinskih ljudskih odborov leta 1955, nakar je bil po ukinitvi mestnega ljudskega odbora ukinjen tudi center za socialno-medicinsko delo. V naslednjem letu, kot smo že omenili, pa so se pričeli na osnovi slovenskih izkušenj razvijati taki socialno-medicinski centri najprej v Beogradu in nato v vsej Srbiji. V teh letih, ko se v Srbiji naglo razvijajo centri za socialno-medicinsko delo ali samostojni centri za socialno delo je v Sloveniji popolen zastoj na tem področju. Slovenija le spremlja razvoj v ostalih republikah. V tem času si še posebej prizadeva za razvoj centrov za socialno delo v Sloveniji društvo socialnih delavcev Slovenije (I. občni zbor maja 1957 in II. občni zbor februarja 1961). Poleg tega moremo šteti, kot neposredno vspodbudo za ustanovitev prvega slovenskega centra za socialno delo še I. nacionalno konferenco za socialno delo v Beogradu maja 1960, dočim je zvezno priporočilo o ustanovitvi centrov za socialno delo kot samostojnih strokovnih služb za socialno varstvo, ki je bilo sprejeto 24. februarja 1961, izšlo že po ustanovitvi

prvega slovenskega centra za socialno delo.

Prvi center za socialno delo je pričel v Sloveniji z delom 1. januarja 1961 v občini Maribor-Center. Točno, leto dni kasneje to je 1. januarja 1962 sta pričela z delom center za socialno delo v občini Celje in v občini Ljubljana-Moste-Polje. V teku leta 1962 so ustanovile centre za socialno delo še tri ljubljanske občine in sicer Ljubljana-Šiška 1/3-1962, Ljubljana-Center 1/4-1962 in Ljubljana-Bežigrad 1/7-1962. Ob koncu leta 1962 je tako v Sloveniji delovalo že 6 centrov za socialno delo. V letu 1963 je bilo ustanovljenih nadaljnih 5 centrov za socialno delo v občinah Kranj, Novo mesto, Postojna, Trbovlje in Nova Gorica. Tako je ob koncu tega leta delovalo v Sloveniji 11 centrov za socialno delo. V vsej Jugoslaviji pa je bilo tedaj že 81 centrov za socialno delo (Srbija 32, Hrvatska 15, Bosna in Hercegovina 15, Makedonija 6 in Črna gora 2). V letu 1964 so centre za socialno delo ustanovili še v treh občinah in sicer v občinah Ljubljana Vič-Rudnik, Žalec in Ptuj, v letu 1965 pa še v občini Koper. Tako je nekaj časa v letu 1965 delovalo v Sloveniji 15 centrov za socialno delo. Tak nagel razvoj centrov za socialno delo je prav gotovo posledica vseh že naštetih potreb po samostojni strokovni službi za socialno varstvo izven občinskih upravnih organov. Poleg teh objektivnih pogojev za ustanavljanje centrov za socialno delo, pa so imeli v posameznih občinah pogosto odločilen vpliv posamezni socialni delavci, ki so si z vsemi silami prizadevali pri pristojnih družbenih in političnih organih v občini za ustanovitev centrov za socialno delo. Pogosto je bilo prav od takih individualnih prizadevanj in od doseženih uspehov socialnih delavcev pri izvajanju kurativnega in preventivnega socialnega varstva odvisno ali bo občina pokazala razumevanje in pripravljenost za ustanovitev centra za socialno delo. Zato lahko trdimo, da so prav prvi direktorji centrov za socialno delo v posameznih občinah prispevali odločilni delež za razvoj centrov za socialno delo v Sloveniji in s tem tudi za razvoj strokovnega socialnega dela na področju socialnega varstva.

Kot smo dejali, je bil do leta 1965 dosežen največji razvoj centrov za socialno delo, saj so ti delovali v 15 občinah (25 % občin). Vendar je leto 1965 prineslo tudi prepreke v nadaljnjem razvoju centrov za socialno delo. Kot posledica gospodarske reforme sta bila ukinjena centra za socialno delo v občini Trbovlje in Žalec. Nekaj let kasneje pa sta bila u-

kinjena še center za socialno delo v Mariboru in v Kopru in so vse zadeve socialnega varstva zopet prevzeli upravni organi občinske skupščine pristojni za zadeve socialnega varstva. Tudi centra v Novi Gorici in v Ptujju sta kasneje izgubila svojo samostojnost in postala del občinske uprave, ostal je le naziv centra za socialno delo. Ta razvoj je bil v glavnem zaključen do konca leta 1968. Od tedaj do danes na tem področju ni sprememb, tako, da že ves čas deluje v Sloveniji 9 centrov za socialno delo, ki so organizirani kot samostojna strokovna služba izven občinske uprave (v občinah Ljubljana-Bežigrad, Ljubljana-Center, Ljubljana Moste-Polje, Ljubljana-Šiška, Ljubljana Vič-Rudnik, Celje, Kranj, Novo mesto in Postojna). Le naziv centra za socialno delo pa imajo upravni organi pristojni za socialno varstvo v občinah Nova Gorica in Ptuj.

Razvoj centrov za socialno delo v Sloveniji je v začetku zaviral njihov neurejeni pravni položaj, ker centri za socialno delo niso bili pooblaščen za izdajanje odločb po zakonu o splošnem upravnem postopku. Nekateri občine so na centre prenesle opravljanje teh poslov s posebnim pooblastilom, dočim je vprašanje enotno uredil zakon o določitvi skrbstvenega organa (Ur.l. SRS, št. 40/66), ki je centre pooblastil za vsa dejanja v upravnem postopku. To so kasneje potrdili tudi nekateri zakoni, ki so centre pooblastili tudi za zadeve iz upravnega postopka (npr. zakon o pomoči družinskim članom, katerih hranilec je v obvezni vojaški službi, Ur.l. SRS, št. 42/66; zakon o varstvu nekaterih kategorij žrtev fašističnega nasilja, civilnih žrtev vojne, žrtev vojnega materiala in njihovih družinskih članov, Ur.l. SRS, št. 37/68).

II.

Odgovori centrov oziroma zavodov za socialno delo na vprašanja "Vestnika"

Center za socialno delo občine Ljubljana-Center
(direktor Ela Župančič)

"Ko se je 1/4-1962 ustanovil Center za socialno delo občine Center, je prevzel od občinske uprave le nekatera področja dela, predvsem tista, ki niso vezana na upravni postopek. Ka-

drovska zasedba centra je bila v prvi fazi manjša kot na od-
delku za zdravstvo in socialno varstvo v občinski upravi.

Počasi je center za socialno delo dobival svojo fizionomijo. Ker smo bili v Sloveniji pionirji na tem področju, je bila pot našega razvoja zelo težka in odgovorna.

S prevzemom celotnega področja socialnega varstva in s pri-
merno kadrovske okrepitvijo, smo dosegli, da je postal Center
pomemben dejavnik pri ugotavljanju socialne problematike in
oblikovanju socialne politike v naši občini. Dokler je bila
socialna služba organizirana v oddelku za zdravstvo in so-
cialno varstvo v občinski upravi, je reševala le individu-
alne primere. V centru za socialno delo pa smo takoj začeli
analizirati socialno problematiko po posameznih področjih.
Tako smo občinsko skupščino seznanjali s stanjem socialnega
varstva in s tem dosegli, da so se odborniki zelo odgovorno
odločali za programiranje in financiranje tega področja.

Rezultati naših analiz so nakazovali sistematično delo v ob-
čini. Na našo pobudo so v vseh osnovnih šolah v občini siste-
mizirali mesto socialnega delavca. Bili smo prvi, ki smo za-
čeli z izobraževanjem rejnic. Dosegli smo, da je rejnina vse-
bovala poleg stroškov za oskrbo otroka tudi nagrado rejnici
za njeno delo. Vplivali smo na odločitev za gradnjo doma u-
pokojencev na Taboru. Na našo pobudo se je začelo reševati o-
troško varstvo v Starem Vodmatu. Dokazali smo, da je v občini
premalo mest za dojenčke v vzgojno varstvenih zavodih in do-
segli, da se je število povečalo. Prvi smo poslali na leto-
vanje starejše občane, predvsem tiste, ki živijo od družbeno
denarne pomoči.

Še in še bi lahko naštevala kvalitetne premike na področju
socialnega varstva v naši občini, ki smo jih dosegli pred-
vsem zato, ker smo postali močna strokovna služba, ki je spo-
sobna analizirati problematiko in tudi speljati zastavljene
naloge. Največja vrednost tako organizirane socialne službe
se je pokazala predvsem v tem, da ta služba obvlada socialno
problematiko v občini, jo analizira in takoj predlaga ter
tudi izpelje naloge, ki zmanjšujejo in odpravljajo socialno
problematiko. Probleme občanov rešuje center hitro in strokov-
no. Tato že vrsto let nazaj v naši občini ni porasta števila
socialnih primerov. S tem pa smo dosegli cilj in opravičili
svoj obstoj.

Poleg tega pa imajo delavci v centru večje možnosti strokovnega razvoja, ker niso utesnjeni v okvir občinske uprave. Pri svojem delu so mnogo bolj ustvarjalni in samostojni, ker se uspehi strokovne službe drugače odražajo v življenju občine kot je to mogoče v sklopu občinske uprave. Poleg tega je za našega občana obravnava v strokovni službi popolnoma nekaj drugega kot v občinski upravi, kjer ponavadi ureja druge, ne tako delikatne in osebne probleme, kot jih pri nas.

V naši občini je razvoj strokovne socialne službe v bodoče odvisen predvsem od zagotovitve primernih delovnih prostorov. Nevzdržno je, da sta po dva strokovna delavca v enem prostoru. Občinska skupščina je sicer letos sprejela sklep, da se vprašanje prostorov za naš center rešuje skupno z gradnjo novega zdravstvenega doma v občini. Vendar bo to trajalo še nekaj let, preden bomo ta naš problem uspeli rešiti.

Napredek na področju socialnega dela in socialne politike nam bo prav gotovo prinesla samoupravna organiziranost na tem področju. Toda uspeh je odvisen predvsem od nas, delavcev na področju socialnega varstva. Če bomo znali in zmogli temeljito pripraviti ustanavljanje in delo samoupravnih skupnosti na področju socialnega varstva, lahko upamo, da bodo čez nekaj let naši ambasadorji delovni ljudje, ki se bodo z našim delom in našimi problemi neposredno seznanjali v samoupravni skupnosti."

Zavod za socialno delo Ljubljana Vič-Rudnik
(direktor Peter Vrhunc)

- "1. Zavod za socialno delo Ljubljana Vič-Rudnik, je skupščina občine Ljubljana Vič-Rudnik ustanovila leta 1964, kot samostojno strokovno službo na področju socialnega varstva v občini z namenom, da se to področje strokovno obdela.

Delavci zavoda smo se takoj po ustanovitvi zavedali velikih težav in odgovornosti, ki so bile pred nami, kajti potrebno je bilo upravičiti in dokazati potrebo po ustanovitvi posebnega zavoda za področje socialnega varstva v občini.

Zaradi tega smo vsako leto z vso vestnostjo pripravili

program dela, ki je vseboval:

- operativno analitično delo,
- preventivno delo na področju koordinacije in sodelovanja,
- strokovno socialno delo s posameznikom oz. skupinami prebivalstva.

S tako programsko zasnovo in njenim doslednim uresničevanjem smo dosegli kvalitetno spremembo v delovanju socialne službe, kar je pripomoglo k realnejšemu vodenju občinske politike na področju socialnega varstva.

2. V času 9 letnega obstoja Zavoda za socialno delo Ljubljana Vič-Rudnik smo prav gotovo pri realizaciji dolgoročnega programa dela dosegli pomembne uspehe. Že v samem začetku, ko smo pričeli samostojno delovati kot strokovna socialna služba, smo se odločili za sistematično obdelavo posameznih področij socialnega varstva. Analitično smo obdelali rejništvo, mladoletno prestopništvo, neprilagojeno mladino pod 14 let starosti, skrbništvo, posvojitve, probleme habilitacije in rehabilitacije otrok motenih v telesnem in duševnem razvoju, domove počitka, družbeno denarne pomoči, varstvo nepreskrbljenih delanezmožnih odraslih oseb, zakonske razveze, nezakonska rojstva, problematiko osamljenih in ostarelih oseb, problematiko alkoholizma v občini itd. Poleg navedenih analiz je zavod pripravil še vrsto informacij in poročil o problematiki posameznih kategorij prebivalstva. Z izsledki navedenih operativnih analiz, informacijami in poročili smo seznanili svet za socialno varstvo in skupščino občine Ljubljana Vič-Rudnik. Analitična dejavnost nas je opozorila na mnoga nerešena vprašanja na področju socialnega varstva v občini in nam narekovala nove naloge za izboljšanje vsebine in metodologije dela na posameznih področjih.

Podobne uspehe in kvalitetne premike na strokovnem področju smo dosegli tudi s koordinacijo in sodelovanjem z drugimi strokovnimi službami, organi in organizacijami. Vedeli smo, da sta koordinacija in sodelovanje potrebna povsod, kjer smo vezani na planiranje dela in življenja, vsklajevanje programov, kjer obstoja dinamično skupinsko življenje s ciljem, da se rešujejo skupne družbene potrebe.

Program koordinacije in sodelovanja smo začeli razvijati

najprej s krajevnimi skupnostmi, ker smo predpostavljali, da so naši strokovni službi lahko močna opora in pomoč pri reševanju socialne problematike v občini. V sodelovanju s sveti krajevnih skupnosti smo organizirali socialno zdravstvene komisije v vseh krajevnih skupnostih, kjer še niso bile ustanovljene. Tako nam je uspelo pridobiti večje število prostovoljnih socialnih delavcev za izvajanje prostovoljnega socialnega dela na terenu. V teku sodelovanja smo ugotovili, da so člani socialno zdravstvenih komisij premalo seznanjeni z našim delom. Začeli smo razmišljati o njihovem izpopolnjevanju in v ta namen izdelali "Priročnik za prostovoljne socialne delavce in njihovo sodelovanje z zavodom za socialno delo." Priročnik je bil od strani prostovoljnih socialnih delavcev zelo ugodno sprejet. Za nadaljnje izpopolnjevanje prostovoljnih socialnih delavcev smo organizirali tudi občasne seminarje po temi "Socialna dejavnost in socialno delo v krajevni skupnosti."

Danes lahko trdimo, da socialno zdravstvene komisije v krajevni skupnosti uspešno sodelujejo z našim zavodom, tako na preventivnem kakor tudi kurativnem področju socialnega dela.

Naslednji primer, ki ga mislim navesti iz področja preventivnih ukrepov koordinacije in sodelovanja, je sodelovanje s šolami. Nenehno smo ugotavljali, da število družbeno neprilagojene mladine narašča, obenem pa smo bili o teh problemih prepozno obveščeni. Ko začne otrok oz. mladoletnik vršiti kazniva dejanja, je največkrat že tako hudo moten, da je možna njegova prevzgoja le še v zavodski oskrbi. Prav to nas je privedlo do spoznanja, da so na naših šolah nujno potrebni socialni delavci, ki bodo v sodelovanju s prosvetnimi delavci dovolj zgodaj odkrivali odstopanja pri posameznih otrocih. Pravočasno odkrivanje motenosti pri otroku, je mnogo lažje korigirati in največkrat zadostuje že ambulantna obravnava otroka po socialnem delavcu, da se otrokova motenost odpravi.

V ta namen smo pričeli propagirati akcijo o nastavitvi socialnih delavcev na naših osnovnih šolah. Svetu za socialno varstvo in svetu za šolstvo skupščine občine smo prikazali potrebo po nastavitvi socialnih delavcev na šolah in izdelali tudi okvirni program njihovega dela. Naša prizadevanja niso bila zaman, kajti danes so na naših šolah že za-

posleni socialni delavci, ki predstavljajo močno preventivo na področju družbenega varstva otrok in mladine, saj ugotavljamo, da je čedalje manj neprilagojenih otrok, ki bi potrebovali v prevzgojnem procesu zavodsko oskrbo.

Podobne uspehe, kot v navedenih primerih smo dosegli tudi na drugih področjih koordinacije in sodelovanja kot npr. na področju osamljenih ostarelih oseb, ko smo v sodelovanju z drugimi dejavniki ustanovili "Službo za pomoč in nego na domu osamljenim ostarelim osebam", na področju reševanja problematike alkoholizma, smo ustanovili klube zdravljenih alkoholikov na Viču in "udniku, ipd. Brez ukrepov na področju koordinacije in sodelovanja si uspešnosti našega dela sploh ne moremo zamisliti.

Vsa naša prizadevanja v obdobju 9 let odkar samostojno delujemo, smo usmerili v preventivno dejavnost, ker je perpektivnejša. Vendar pa smo obenem spoznali, da je bila in je še, družbena situacija taka, da zaradi kvalitete, te- žine in specifičnosti socialnih problemov, moramo večji del svojega truda posvetiti tudi kurativnemu socialnemu delu. To delo nam nalagajo veljavni zakoniti predpisi ter določene družbene potrebe. Delo pri izvajanju zakonitih predpisov pa je vedno konkretno in individualno. Tudi na tem področju socialne dejavnosti smo naše delo strokovno in metodološko izpopolnili in poglobili, tako da danes lahko trdimo, da individualno strokovno socialno delo s posameznikom opravljamo na solidnem strokovnem nivoju v skladu z družbenimi potrebami.

Če kritično ocenim naše 9 letno delovanje lahko trdim, da smo premagali vse začetne težave, ki jih ni bilo malo, obenem pa smo si načrtali pot našega delovanja v prihodnje, ki bo glede na že dosežene rezultate našega dela v perspektivi še plodnejše in učinkovitejše, zlasti na področju preventivnega socialnega dela.

3. Večji napredek na področju socialnega dela in socialne politike nasploh bomo v prihodnje prav gotovo dosegli. Seveda pa bo potrebno zagotoviti boljše materialno bazo na področju socialnega varstva, kajti proračunska sredstva občine ne pokrivajo vseh potreb. Obenem bo potrebno preskrbeti še za kadrovske okrepitve in ne nazadnje tudi večjo stopnjo odgovornosti družbene skupnosti do reševanja socialnih problemov.

Hitrejše reševanje navedenih vprašanj pa vidim v bodočem zakonu o socialno varstveni dejavnosti, skupnostih socialnega varstva in socialnih zavodih. S tem zakonom bo socialno varstvo v naši družbi pridobilo tisti položaj, ki mu nedvomno pripada. Obenem pa bo zagotovljen njegov nemoten razvoj v skladu z družbenim in ekonomskim razvojem naše družbe."

Center za socialno delo občine Postojna
(direktor Mojca Fon)

"Po našem mnenju in izkušnjah ima socialna služba najboljše možnosti za delo, če je organizirana v okviru samostojnega centra. Samostojnost je potrebna tako pri finančnem poslovanju kot pri strokovnem delu. Če socialna služba deluje kot samostojen center ima možnost izoblikovati svoj delokrog in torej opravljati le dela, ki spadajo v ta delokrog, dočim mora v okviru občinske uprave delati pogostokrat vse drugo, samo strokovnega socialnega dela ne. Seveda pa sama organizacija v okviru centra še ne more garantirati, da bo služba tudi uspešna, če center nima ustreznih kadrovskih in prostorskih pogojev. Prav s tem pa smo pri nas imeli težave vseh deset let obstoja. Če bi imeli te probleme rešene, bi se gotovo dosti bolje uveljavili in nam ne bi bilo šele sedaj treba poročati v javnost. Kljub temu pa smo zabeležili določen napredek.

V bodoče bo naš center nujno potrebno kadrovske okrepiti s strokovnjaki drugih profilov, zelo pa pogrešamo tudi intenzivnejšega povezovanja z ostalimi slovenskimi centri. Strokovno se namreč ne čutimo dovolj močni, zato bi nam zelo koristile izmenjave izkušenj delavcev ostalih centrov. Posebno bi nam sodelovanje koristilo sedaj, ob izvajanju nove ustave.

Menimo, da je že izražena potreba po temeljnih skupnostih socialnega varstva očitna in, da bi s tem le lahko dosegli napredek v našem delu."

III.

Ocena odgovorov in dejavnosti centrov za socialno delo

Kot je razvidno, je Uredništvo Vestnika na zaprosilo z dne 18/6-1973, ki je bilo poslano vsem 9 centrom za socialno delo, prejelo do konca oktobra odgovore le treh centrov za socialno delo. Uredništvo je ob takem odzivu seveda v veliki zagati in lahko le ugiba, kaj bi moglo biti razlog za tak odnos ostalih centrov za socialno delo oziroma njihovih direktorjev do "našega" Vestnika in s tem tudi do vseh številnih bravcev tega edinega slovenskega glasila delavcev, na področju socialnega dela. Skrbi nas predvsem, če je tako slab odziv na postavljena vprašanja odraz resničnega stanja na tem področju in pomanjkanja pravih perspektiv za razvoj socialne politike, socialnega varstva in socialnega dela v naših socialnih službah. Odgovorilo ni kar 6 direktorjev centrov oziroma zavodov za socialno delo. Ne moremo verjeti, da so bila postavljena vprašanja pretežka, saj se nanašajo na delovanje samih centrov v preteklosti in sedanjosti, pa tudi na splošne probleme socialne politike v naši družbi sploh.

Če poskušamo oceniti vsebino prejetih in objavljenih odgovorov centrov oziroma zavodov za socialno delo, moremo ugotoviti, da smo prejeli odgovore na vsa postavljena vprašanja. Prejeli smo odgovor predvsem na osnovno dilemo, ali organizacija socialne službe v okviru samostojnega centra za socialno delo vpliva na uspešnost dela socialne službe. Vsi odgovori so brez dvoma pokazali, da ima taka organizacija mnoge prednosti pred delom socialne službe v okviru občinske uprave. Odgovori potrjujejo, da pomeni organizacije socialne službe v samostojnem centru za socialno delo kvaliteten premik na področju socialnega varstva v občini, da se v centru odvija strokovno socialno delo, ki ga opravljajo poleg socialnih delavcev še drugi strokovnjaki, predvsem psihologi, pravniki in pedagogi, da je tako organizirana socialna služba sposobna analizirati socialno problematiko v občini ter mobilizirati vse ostale dejavnike v občini na reševanju posameznih najbolj perečih socialnih vprašanj in tako prispevati k zmanjševanju in odpravljanju socialnih problemov. Delavci v centrih za socialno delo imajo mnogo večje možnosti za strokovni razvoj, pri svojem delu so mnogo bolj ustvarjalni in samostojni, ker doživljajo tudi več

neposrednih uspehov svojega dela, kar pomeni zanje dodatno spodbudo tako na strokovnem kot osebnem področju dela. Socialna služba organizirana v centrih za socialno delo mnogo lažje in na višjem strokovnem nivoju opravlja vlogo koordinatorja na področju izvajanja različnih socialnih aktivnosti v občini, lažje in na bolj enakopravni osnovi sodeluje z drugimi strokovnimi službami, organi in organizacijami. Socialna služba se bolj aktivno vključuje v načrtovanje raznih akcij in vsklajevanje programov s ciljem, da se rešijo skupne družbene potrebe v občini. Še prav posebno vlogo so centri za socialno delo imeli na področju razvoja in dela krajevnih skupnosti, v katerih delo so vnašali tudi nekatere elemente strokovnega socialnega dela in tako prispevali k plemenitenju njihovega dela in prizadevanj za ponoč občanom v krajevni skupnosti, same krajeвне skupnosti pa so bile centrom močna opora in pomoč pri spoznavanju in reševanju socialne problematike v občini.

Že iz teh kratkih poročil moremo ugotoviti, da so centri odigrali svojo vlogo predvsem na področju preusmeritve socialnega dela od kurativnega k preventivnemu, saj centri neprestano podvzemajo nove in nove aktivnosti, ki naj prispevajo k zmanjševanju socialnih problemov v občini kot določeni teritorialni enoti. Usmeritev od čisto individualnega socialnega dela k širšim akcijam na različnih področjih je imela že doslej nedvomno velik uspeh, še večje uspehe pa lahko centri pričakujejo v prihodnje, saj uspehov preventivnih akcij ni mogoče pričakovati v kratkem času, temveč se ti lahko pokažejo šele v daljšem časovnem obdobju.

Iz odgovorov centrov pa izhaja tudi, da se nekateri še vedno borijo z lastnimi težavami, tako glede kadrov kot glede ustreznih prostorskih kapacitet za nemoteno izvajanje strokovnega socialnega dela. V večini primerov pa so centri že preživeli tovrstne krize, ki so včasih vplivale kar veliko malodušja v sicer velik entuziazem pri delu. Danes delujejo centri za socialno delo v splošnem v dokaj boljših okoliščinah kot pa socialne službe, ki so organizirane v okviru občinskih upravnih organov. Dosedanji razvoj daje upanje, da se bodo delovni pogoji centrov za socialno delo še izboljševali, kar bo prav gotovo lahko v še večji meri vplivalo tudi na uspešnost njihovega dela.

Iz odgovorov lahko zaključimo, da centri za socialno delo

vidijo svojo svetlejšo perspektivo v ustanavljanju skupnosti socialnega varstva. Tem stališčem je treba pritrditi, čeprav je potrebna ob tem tudi določena mera treznosti, kajti sama oblika delovanja neke službe, ali celo samo sprememba naziva, ne more sama po sebi vplivati na boljše delo službe. Boljše delo je vedno pogojeno tudi z mnogimi drugimi tako objektivnimi kot subjektivnimi dejavniki. Boljše delo socialnih služb, napredek na področju socialnega dela in s tem doseganja ciljev socialistične socialne politike, kot sta jih v zadnjem času načrtali resolucija o socialnem varstvu (Ur.l. SFRJ, št. 20/70) in še bolj konkretno 3. seja konference ZKS o socialni diferenciaciji, lahko pričakujemo le ob nenehnem strokovnem izpopolnjevanju delavcev na področju socialnega dela, ob poglobljanju delovnih metod in postopkov pri izvajanju individualnega skupinskega in skupnostnega socialnega dela, ter ob krepitvi osebne in kolektivne odgovornosti do družbene skupnosti, ki določa okvirje, cilje in sredstva za uresničevanje načrtane politike na tem področju družbenega življenja.

UPORABLJENA LITERATURA:

CENTRI KAO STRUČNA SOCIJALNA SLUŽBA KOMUNA; Bilten društva socijalnih radnika NR Srbije, št. 4/1960

Pekka Kuusi: SOCIJALNA POLITIKA V ŠESTDESETIH LETIH - FINSKI PLAN; prevod v rokopisu za interno uporabo

PROGRAM ZVEZE KOMUNISTOV JUGOSLAVIJE, Čankarjeva založba v Ljubljani, 1958

10 LETNICA VIŠJE ŠOLE ZA SOCIALNE DELAVCE V LJUBLJANI, izdala VŠSD, Ljubljana, 1966

SEMINAR O SOCIJALNOM RADU U KOMUNI, izdal Republički sekretariat za narodno zdravlje i socijalnu politiku SRH, Zagreb, 1967, (referat Ivo Lalić: Socijalni problemi kao društvena kategorija, str. 7-22)

OSNOVNI ELEMENTI POLITIKE RAZVOJA U OBLASTI ZDRAVSTVENE ZAŠTITE, SOCIJALNE ZAŠTITE I SOCIJALNOG OSIGURANJA U PERIODU 1971-1975 GODINE (analitičko-dokumentacioni materijal); izdal Zvezni zavod

za gospodarsko planiranje, D-2469, Beograd, 1969

SAVJETOVANJE U ODNOSU RODITELJA I DJECE U TEORIJI I PRAKSI
SLUŽBI SOCIJALNE ZAŠTITE I PRAVOSUDNIH ORGANA; izdal Republički
zavod za socijalni rad SRH, Zagreb, 1971 (referat Vesna Bošnjak:
Socijalna politika i socijalna zaštita u odnosu na potrebe
porodice i djeteta, str. 59-75)

DRUŠTVENO-POLITIČKI PROBLEMI U OBLASTI SOCIJALNE POLITIKE;
izdal CK ZK Hrvatske, Zagreb, 1966

Dorothee Neff: INSTITUCIONALNI OKVIR IN METODE SOCIALNEGA
PLANIRANJA NA LOKALNEM NIVOJU (prevod v rokopisu za interno
uporabo)

INFORMACIJA O ORGANIZACIJI SOCIALNIH SLUŽB IN PROBLEMIH
KADROV V OBČINAH V SR SLOVENIJI; izdal republiški sekreta-
riat za zdravstvo in socialno varstvo, 1966

SLUŽBA SOCIALNE ZAŠTITE I OSNOVNA PITANJA U VEZI SA SUZBI-
JANJEM I SPREČAVANJEM KRIMINALITETA; izdal Institut za krimi-
nološka i sociološka istraživanja, Beograd, 1972 (gradivo s
posvetovanja na Zlatiboru)

INFORMACIJA O SOCIALNO-VARSTVENI DEJAVNOSTI; republiški sekre-
tariat za zdravstvo in socialno varstvo, Ljubljana, 1968

INFORMACIJA O VPLIVU GOSPODARSKE REFORME NA PODROČJE SOCIAL-
NEGA VARSTVA, republiški sekretariat za zdravstvo in social-
no varstvo, 1965

Aleksandar Miljković: DEFINISANJE POJMOVA "SOCIJALNA ZAŠTITA"
i "SOCIJALNI RAD" U NAJZNAČAJNIJIM DELIMA SAVREMENE STRUČNE
LITERATURE; Socijalni radnik, št. 3/1970, str. 87-93

Dr. Mihajlo Stupar: SOCIJALNA POLITIKA; "Rad", Beograd, 1963

Dr. Anton Kržišnik: SOCIALNA POLITIKA; II. del, skripta, Višja
šola za socialne delavce, Ljubljana, 1967

Dr. Dušan Lakičević: POJMOVNO ODREDJIVANJE "SOCIJALNA POLITIKA"
i "SOCIJALNA ZAŠTITA"; Socijalni radnik, št. 3/1970, str. 9-28

Pierre Laroque: ČLOVEKOVE PRAVICE, SOCIALNO DELO IN SOCIALNA
POLITIKA; Human rights, Social work and social policy (roko-
pisni prevod za interno uporabo)

ANALIZA DELA CENTROV ZA SOCIALNO DELO V LETU 1964; republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo, 1965

ORGANIZACIJA IN DELO SOCIALNIH SLUŽB IZVEN LJUDSKIH ODBOROV, Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo, 1961

PRIPOROČILO O USTANOVITVI CENTROV ZA SOCIALNO DELO KOT SAMOSTOJNIH STROKOVNIH SLUŽB ZA SOCIALNO VARSTVO, Ur.l. FLRJ, št. 11/61

PRIPOROČILO O USTANAVLJANJU IN DELU CENTROV ZA SOCIALNO DELO, Ur.l. SRS, št. 7/64

RESOLUCIJA O NALOGAH KOMUNE NA PODROČJU SOCIALNEGA VARSTVA, Ur.l. LRS, št. 30/61

RESOLUCIJA O SOCIALNEM VARSTVU, Ur.l. SFRJ, št. 20/70

GRADIVO I.OBČNEGA ZBORA DRUŠTVA SOCIALNIH DELAVCEV SLOVENIJE 17 - 18/5-1957 v Ljubljani; publikacija Socialne službe v Sloveniji št. 1, Ljubljana, 1958

PRVA JUGOSLOVENSKA KONFERENCIJA ZA SOCIJALNI RAD, izdal Jugoslovenski odbor za socijalni rad, Beograd, 1960.

Poročila

OBRAVNAVANJE VEDENJSKO IN OSEBNOSTNO MOTENE MLADINE TER MLADOLETNIH PRESTOPNIKOV V FRANCIJI x

1. Organizacija in pristojnosti socialne službe

Varstvo otrok in mladine je v Franciji skoraj v celoti v rokah zasebnih dobrodelnih organizacij. Država preko ministrstva za socialno varstvo in nižjih administrativnih enot daje le smer dela in razvoja socialnih služb ter nadzoruje in gmotno podpira zasebne dobrodelne organizacije. Samo izpeljavo socialnega varstva otrok in družine ima država zelo malo v svojih rokah, v primerjavi z množico zasebnih dobrodelnih organizacij je število državnih organov prav majhno.

V vsakem okrožju (département) organizira vso socialno službo direktor direkcije za zdravstveno in socialno varstvo. Direktor je pod neposrednim nadzorstvom prefekta okrožja. Direktor uresničuje preventivno socialno varstvo v družinah, kjer so take življenjske razmere, ki bi lahko ogrozile zdravje, varnost ali moralno otrok. Direktor se pri tem opira na terenske socialne službe, državne ali zasebne. Terenske socialne službe dajejo pomoč družinam, jim svetujejo pri vzgoji in oskrbi otrok, pomagajo pri oddaji otrok v razne zavode za vzgojo ali šolanje itd. Socialna služba lahko v sporazumu s starši podvzame vse ukrepe, ki so v prid otrokovi vzreji ali vzgoji. Pristojnost socialne službe pa preneha tisti trenutek, ko starši niso več pripravljeni ukrepati po nasvetu in priporočilu socialne službe ali se določene-mu ukrepu, ki bi bil v korist otroka, uprejo in nočejo priznati koristnosti predlaganega ukrepa za otroka. V tem hipu je dolžnost socialne službe, da prek direkcije za zdravstveno in socialno

^x Od januarja do junija 1971 mi je ministrstvo za zunanje zadeve Francije dajalo štipendijo za strokovno izpopolnjevanje na področju socialnega in sodnega varstva otrok in mladoletnikov. Večino časa sem prebil na mladinskem sodišču v kraju Bobigny in v Centru za usposabljanje in raziskovanje v kraju Vaucresson, medtem pa sem obiskoval in spoznaval tudi ustanove in

varstvo sporno zadevo predloži javnemu tožilcu, ki nato sproži sodni postopek pri sodišču za mladoletnike. To v bistvu pomeni, da socialna služba postaja le svetovalska služba družinam pri vzreji in vzgoji otrok, njena pristojnost traja le toliko časa, dokler zna in more starše prepričati o koristnosti določenega predlaganega ukrepa zaradi varstva otrokovih koristi in interesov. Toda, takoj, ko socialni delavec izčrpa svoje posebne metode socialnega dela in prepričevanja, nastopi potreba po posegu redne sodne oblasti. Francozi menijo in so prepričani, da je le sodna oblast pristojna za posebe v roditeljsko pravico staršev, da je torej le sodna avtoriteta kot tradicionalni varuh družinskih pravic pooblaščen vmešavati se v življenje družine ter nadzorovati kako se v družini izpolnjujejo roditeljske pravice in dolžnosti do otrok. Tako je le sodna oblast pristojna omejiti ali odvzeti staršem pravice do otrok, če jih ti zlorabljajo ali jih uveljavljajo v škodo otrok. Vlada tudi prepričanje, da le sodišče daje zaželeno in potrebno stopnjo poročstva za neodvisnost in nepristranost pri svojem delu. Lahko dodamo še, da je sodniški poklic v Franciji eden najbolj čislanih, sodniki uživajo veliko spoštovanje in zaupanje v njihovo pravičnost.

V vsakem okrožju deluje pod neposrednim vodstvom prefekta še svet za varstvo otrok; ta naj zagotovi usklajevanje v delovanju raznih služb, ki se ukvarjajo z otroškim varstvom. V svetu so zastopniki pravosodja, socialnih služb, zdravstva, šolstva in različnih organizacij za varstvo družine.

Poleg socialne službe, ki jo organizira okrožna direkcija za zdravstvo in socialno varstvo, in številnih zasebnih socialnih služb, ki jih plačujejo dobrodelne organizacije, pogosto organizirajo svojo krajevno socialno službo še posamezne večje in bogatejše občine (komune).

Temeljni kader v socialnih službah so socialni delavci, od teh je 95 % žensk. Socialni delavci se usposabljujejo na (eni) državni šoli za socialne delavce pri Nacionalnem inštitutu za socialno službo in socialne raziskave v kraju Montrouge pri Parizu in na številnih zasebnih šolah za socialne delavce. Poleg socialnih delavcev, ki so po svoji izobrazbi in delovanju polivalentni,

službe za strokovno obravnavanje vedenjsko in osebnostno motenih otrok in mladoletnih prestopnikov. V tem sestavku bom najprej opisal sistem socialnega in sodnega varstva otrok in mladoletnikov, nato pa nekatere ustanove, ki sem jih obiskal.

se v delo socialne službe vklaplajo še specializirani kadri, npr. šolski socialni delavci v osnovnih in srednjih šolah, zdravstveni socialni delavci na področju socialne higiene (TBC, alkoholizem, mentalna higiena, rak, spolne bolezni), bolničarke za nego bolnikov na domu, otroške negovalke v otroških vrtcih in drugih ustanovah itd,

Sedanje pripravljanje socialnih delavcev v Franciji je zelo raznoliko, saj delujejo številne zasebne šole (48, izmed teh jih je 45 popolnoma brez vsake državne podpore), ki šolanje prilagajajo le ozkim krajevnim potrebam. Čeprav šolanje na njih praviloma traja tri leta, šola ne daje univerzitetne izobrazbe in diploma šole ni priznana v okviru državnega sistema vzgoje in izobraževanja. Šolanje je popolnoma brezplačno, pred vpisom na šolo pa čaka kandidate stroga izbira. Poleg končane srednje šole se od njih zahteva predvsem socialna zrelost.

2. Sodno varstvo otrok

Najprej je treba poudariti, da je v Franciji le sodišče pristojno za posege v družino in v pravice staršev do njihovih otrok. Kot smo že omenili, se pristojnost javnih in zasebnih socialnih služb končuje z dajanjem nasvetov družinam, kaj in kako naj ukrenejo v korist njihovih mladoletnih otrok, ki jim je potrebna določena pomoč zaradi vzreje, varstva, vzgoje ali šolanja. Če so pa potrebni ukrepi, ki se jim starši upirajo, je za odločitev pristojno le sodišče.

Zato moramo ločiti dve pristojnosti sodišča za mladoletnike. Prva pristojnost je v zadevah, ki se obravnavajo po civilnem zakonu o roditeljski pravici. Tu gre za otroke in mladoletnike, ki niso storili kaznivih dejanj po kazenskem zakoniku, zato njihove zadeve obravnava tako imenovano civilno sodišče za mladoletnike. Druga pristojnost sodišča za mladoletnike pa je v zadevah mladoletnikov, ki so storili kazniva dejanja po kazenskem zakoniku. Te zadeve obravnava kazensko sodišče za mladoletnike po kazenski zakonodaji. Obe pristojnosti sta v rokah istega sodnika za mladoletnike, ki enkrat nastopa kot civilni, drugič pa kot kazenski sodnik.

a) Sodno varstvo otrok, katerih zdravje, varnost ali morala so v nevarnosti

V Franciji je od leta 1958, pa vse do 1. januarja 1971 veljala odredba o očetovski pravici. Ta predpis je vse pravice do otrok dajal le očetu ("patria potestas"), zakon z dne 4. junija 1970 o roditeljski pravici pa je že v samem naslovu spremenil dotedanje gledanje na pravice očeta in matere do otrok. Tako je torej Francija šele s 1. januarjem 1971 uveljavila enakopravnost očeta in matere glede pravic in dolžnosti do zakonskih in nezakonskih otrok. Roditeljske pravice odtlej pripadajo očetu in materi, uveljavljata jih sporazumno, pomenijo pa skrb za varstvo, nadzorstvo in vzgojo otrok.

Omeniti je treba, da otrok v Franciji velja za mladoletnega vse do 21. leta, torej do te starosti staršem pripada tudi roditeljska pravica in zato je civilno sodišče za mladoletnike pristojno ukreniti vse potrebno za zavarovanje koristi otrok do te starosti. Starši praviloma tudi vedno odgovarjajo za vso škodo, ki jo povzročijo njihovi otroci do 21. leta starosti. Zaradi popolnosti je treba omeniti, da imajo starši možnost mladoletniku, ki je že dopolnil 18 let, izreči tako imenovano "emancipacijo", s čimer pridobi pravico do samostojnega nastopanja v civilnem življenju, le za sklenitev zakonske zveze še vedno potrebuje dovoljenje staršev.

Zakon določa, da mora sodišče ustrezne ukrepe vzgojne narave storiti vedno kadar so v nevarnosti zdravje, varnost in morala otroka ali kadar so okoliščine njegove vzgoje neprimerne. Novi zakon posebej predpisuje dolžnost sodnika, da si prizadeva doseči privolitev družine za predvidene ukrepe. Zakon posebej nalaga zahtevo, da je treba vedno, kadar je to mogoče, otroka pustiti v njegovem dotedanjem naravnem okolju, družini pa pomagati z nasveti ali jo gmotno podpreti. Kadar otrok ostane v družini, sodišče določi posamezno osebo ali službo za opazovanje, vzgojo ali prevzgojo; ta naj družini pomaga pri vzgajanju otroka. Sodnik lahko v takem primeru otroku in družini naloži posebne obveznosti (obiskovanje zavoda ali službe za vzgojo, obiskovanje določene šole, izučevanje poklica, vztrajanje v določeni zaposlitvi itd.). Če pa je potrebna izločitev otroka iz dotedanjega okolja, ga oddajo v sprejemni ali opazovalni center, v vzgojni ali prevzgojni zavod.

V civilnih zadevah otrok in mladoletnikov je vedno stvarno pri-

stojen sodnik posameznik. Pred svojo odločitvijo glede ukrepa za zaščito otroka, zasliši vse prizadete stranke, lahko pa zahteva tudi proučevanje otrokove osebnosti, socialno anketo, medicinske ali psihološke preglede.

b) Sodno varstvo mladoletnih prestopnikov

Kazenska odgovornost mladoletnikov je v Franciji z leti omejena le navzgor, z 18.letom je dosežena kazenska polnoletnost in storilca prično obravnavati po načelih, ki veljajo za polnoletne storilce kaznivih dejanj. Začetek kazenske odgovornosti pa ni določen, praktično se začne s tisto starostjo, ko otrok "razume" in "hoče" dejanje in posledice svojega dejanja, ki se po kazenskem zakoniku šteje za kaznivo dejanje. Teorija in praksa smatrata kot spodnjo mejo kazenske odgovornosti otroka starost 7 let in od tedaj dalje ga tudi sodišče obravnava za vsa dejanja, ki so po kazenskem zakoniku kazniva.

V preprostih kazenskih zadevah preiskavo vodi sam sodnik za mladoletnike in ta zadevo kasneje tudi sodi, medtem ko pri zapletenih zadevah ali kadar gre za hujša kazniva dejanja, preiskavo vodi preiskovalni sodnik, ki praviloma ni posebej specializiran za zadeve mladoletnikov, kakor so to sodniki za mladoletnike.

Delo in vloga policije pri odkrivanju kaznivih dejanj in njihovih storilcev ter vloga javnega tožilstva je podobna kot pri nas. Omeniti je treba le, da ima policija posebne brigade za mladoletnike, ki se praviloma ukvarjajo le z zadevami mladoletnikov. Osebje teh brigad je posebej usposobljeno na dopolnilnih seminarjih samo za delo z mladoletniki bodisi v čisto kazenskih zadevah, ko gre za raziskovanje kaznivih dejanj, sestavljanje socialnih anket za mladoletnike, pa tudi za nudenje pomoči otrokom, mladoletnikom in njihovim staršem glede vzgoje in v drugih zadevah, ki pomenijo pomoč (socialno delo policije). V tem sestavku tudi ne bomo opisovali organizacije sodišč, izbire sodnikov za mladoletnike, njihovega izobraževanja in specializacije ter sistema porotnikov. Omenimo naj le to, da ima Francija posebna sodišča za mladoletnike in, da so vsi sodniki za mladoletnike specializirani za to delo na posebnih seminarjih. Takoj po imenovanju za mladinskega sodnika, opravijo vsi sodniki 10 - 14 dnevne seminarje v Centru za usposabljanje v Vau-

cressonu. Tu proučujejo posebna poglavja iz pedagogike, psihologije, sociologije, kriminologije, kriminalistike, viktologije, penologije, andragogike in drugih področij. Prav tako se podrobno seznanijo z delom vseh državnih služb za pomoč pri vzgoji otrok in z delom zasebnih dobrodelnih organizacij, ki delajo na področju mladinskega socialnega varstva. Začeto usposabljanje se nadaljuje vsako leto, tako, da se sodnikom za mladoletnike posredujejo novi znanstveni dosežki, poleg tega pa se obravnavajo rezultati številnih in obsežnih znanstvenih raziskav s področja mladinske delinkvence, pa tudi o metodah in uspehih prevzgoje s posameznimi vzgojnimi ukrepi. Prisostvoval sem takemu seminarju za sodnike. Poleg vseh drugih stvari, so se sodniki seznanili z vsemi vrstami mamil in njihovimi značilnostmi delovanja na človekovo duševnost (vse vrste mamil, kar so jih zasegli v Franciji so bile razstavljene na mizah, vsakdo jih je lahko otipal, ovonjal, predavatelj pa je sam demonstriral uporabo nekaterih mamil. Poleg tega je bil predvajan znanstveno-umetniški film o duševnih doživljajih pod vplivom različnih mamil, posnet po pripovedovanju samih narkomanov). Drugi seminar, kateremu sem prisostvoval, je bil namenjen osebju brigad za mladoletnike. Poleg teoretičnih predavanj, je bila še posebna pozornost posvečena njihovem praktičnemu usposabljanju za delo z mladoletniki. V ta namen so bila uporabljena različna sredstva, kot npr. na magnetofonski trak posnete izjave mladoletnika o krivicah, ki jih je bil deležen v teku kazenskega postopka predvsem s strani policije (bil je delinkvent - povratnik, policiji je že večkrat pobegnil in ji povzročal različne težave). Še posebej so bila zanimiva predavanja o preprečevanju prostitucije med mladoletnicami in o delu različnih dobrodelnih društev za reševanje deklet pred nevarnostjo, da zapadejo v prostitucijo (poseben dom za taka dekleta vodi verska organizacija na samem središču pariške, če ne celo francoske prostitucije, na Pigallu, ogrožena dekleta, ki jih odkrijejo "sestre" na ulici, imajo tu brezplačno hrano in nastanitve, vrata doma so odprta, na dekleta se skuša vplivati na drug način in ne z zapiranjem, da se obvarujejo padca v prostitucijo).

Ob posebnih sodiščih za mladoletnike, moramo povedati še to, da so zadeve izredno koncentrirane: sodni okoliši so izredno veliki, saj ima mesto Pariz z okolico, ki šteje nad 10 milijonov prebivalcev, le 4 sodišča za mladoletnike (Pariz, Creteil, Bobigny, Nanterre; okoliš sodišča v Bobignyju ima 1,300.000 pre-

bivalcev, sodišče v Nanterru pa 1,600.000 prebivalcev; kljub dobrim prometnim zvezam ni redkost, da mladoletnik za prihod na sodišče porabi več kot 2 uri vožnje v eno smer).

V z g o j n i u k r e p i za mladoletnike so podobni vzgojnim ukrepom po jugoslovanskem kazenskem zakoniku, prav tako temeljna merila za njihovo izbiro, uporabo in izvrševanje. Na splošno pa imajo Francozi dosti manj težav pri izvrševanju vzgojnih ukrepov kot mi; to je predvsem zato, ker imajo jasne in enotne koncepte o vsebini in namenu posameznih vzgojnih ukrepov, izdelane imajo oblike in metode dela z mladoletniki, celotni sistem izvrševanja vzgojnih ukrepov pa je v rokah sodišča in njemu podrejenih služb, kar vse nadzorujejo direkcije za nadzorovano vzgojo (Nacionalna direkcija in okrožne direkcije), ki pripadajo ministrstvu za pravosodje. Celotno delo z mladoletnikom in obravnavanje od trenutka odkritja kaznivega dejanja do konca resocializacije v domačem okolju ali v vzgojnem zavodu, vštevši pomoč po odpustu iz zavoda, je v rokah enotnega vodstva. Vsi državni organi, ki spremljajo mladoletnika na njegovi poti skozi kazenski postopek, prestajanje kazenskih ali vzgojnih ukrepov, resocializacijo in vračanje v družbo, delujejo po enotnih načelih. Tu ni tudi nobenega denarnega vprašanja, vse službe in vsi zavodi so plačani iz državnega proračuna.

Za mladoletnike do 13 let sme sodišče uporabiti le vzgojne ukrepe, za starejše pa tudi zaporno kazen. Vzgojni ukrepi so: izročitev mladoletnika v vzgojo staršem ali drugi osebi (pri nas je podoben vzgojni ukrep strožje nadzorstvo staršev oziroma strožje nadzorstvo druge družine, kjer gre dejansko za oddajo v rejo), oddaja v javno ali zasebno ustanovo za opazovanje, vzgajanje, šolanje ali poklicno izučevanje (pri nas zavodski vzgojni ukrepi), oddaja v zdravstveni ali zdravstveno-pedagoški zavod) pri nas bi bil ustrezen vzgojni ukrep oddaja v zavod za defektne mladoletnike oziroma varnostni ukrep oddaja v zavod za varstvo in zdravljenje). Kaj podobnega kot je pri nas vzgojni ukrep oddaje v disciplinski center, Francozi ne poznajo, zato pa imajo za vse nad 13 let stare mladoletne prestopnike polno možnosti izreči bodisi pripor v času pogosto dolgega kazenskega postopka ali zapor po opravljeni glavni obravnavi. Te možnosti se sodišča tudi v polni meri poslužujejo in oddajajo mladoletnike v velikem številu v času pripravljalnega kazenskega postopka v zaprte observacijske centre. V takem centru dela strokovna ekipa, ki mladoletnika opazuje in po treh mesecih izdela poročilo s pred-

logom za izrek ustreznega vzgojnega ukrepa ali kaznovanje mladoletnika.

S t r o ž j e n a d z o r s t v o: ta vzgojni ukrep so v Franciji vpeljali leta 1912, v nasprotju z nekaterimi drugimi pravnimi redi (tudi našim), v Franciji to ni samostojen ukrep, temveč le stranski vzgojni ukrep, ki se lahko doda drugemu vzgojnemu ukrepu ali ob zaporni pogojni kazni. V praksi pa je ta ukrep sredstvo za spremljanje mladoletnika, ki je ostal v svojem dotedanem naravnem družinskem okolju. Strožje nadzorstvo izvršuje vzgojitelj kot uslužbenec sodišča in pod neposrednim nadzorstvom sodnika za mladoletnike, ki je izrekel omenjeni ukrep.

Za vzgojitelje, ki izvršujejo vzgojni ukrep strožjega nadzorstva, se zahteva državna šola za vzgojitelje. Pri svojem delu so izredno obremenjeni, normativ na enega vzgojitelja je 50 mladoletnikov pod strožjim nadzorstvom, dejansko pa jih imajo posamezni vzgojitelji pod strožjim nadzorstvom tudi po 150. Vendar svoje delo kljub temu opravljajo dokaj uspešno, saj imajo posebej izdelane metode za obravnavanje mladoletnikov in njihovega okolja. K temu uspehu pripomore v odločilni meri tudi poseben način njihovega izobraževanja, ki je usmerjeno predvsem v praktično delo z mladoletnikom in okoljem, posebne delovne metode in ne nazadnje njihov službeni položaj in sistem nagrajevanja (so uslužbenci sodišča, imenuje jih minister za pravosodje, imajo sorazmerno visoke osebne dohodke).

Vzgojitelj se obvezno udeležuje vseh obravnav proti mladoletnikom. Če je izrečen vzgojni ukrep strožjega nadzorstva, opravi takoj po obravnavi že prvi razgovor z mladoletnikom in starši, nato pa sestavi pismeni načrt za izvajanje strožjega nadzorstva. Vzgojitelj obravnava mladoletnika in njegovo družino, šolsko in delovno okolje. Pri svojem delu opazuje in nadzoruje mladoletnika, njegov razvoj in vedenje, na drugi strani pa mladoletniku in njegovi družini pomaga reševati težave, ki jih poraja mladoletnikov razvoj. Pri svojem delu se zlasti varuje, da ne postane avtomatični delilec rešitev, ki bi mladoletnika in njegove starše razbremenile vsakega napora. Njegova vloga je svetovanje in podpiranje, nikakor pa ne nadomestovanje mladoletnika. Zato mora sam mladoletnik pokazati določen napor za reševanje svojih vsakodnevnih težav v šoli ali na delovnem mestu, v družini ali okolju v katerem živi. Vzgojitelj mladoletnika spodbuja in usmerja k praviim odločitvam, šnuje rešitve določenih situacij

ob mladoletniku, nikoli pa ne namesto mladoletnika. Mladoletnika je treba osamosvojiti, da bo sam čim preje sposoben za normalno vključevanje v delo in družbo.

Vsako sodišče za mladoletnike ima najmanj enega vzgojitelja za strožje nadzorstvo, njihovo število pa je odvisno od števila sodnikov in velikosti sodišča. Takoj po letu 1945, ko se je služba strožjega nadzorstva organizirala, so v to delo vpeljevali številne prostovoljce, ki so poklicnim vzgojiteljem pomagali pri nadzorovanju in vzgoji mladoletnikov. Po letu 1960 pa prostovoljce čedalje bolj opuščajo in pri večjih sodiščih, kjer dela več vzgojiteljev, sploh nimajo več formalno imenovanih prostovoljcev. Vzgojitelji pa se kljub temu še občasno opirajo na prostovoljce, zlasti pri zbiranju raznih podatkov o mladoletniku, medtem ko so vsa vzgoja mladoletnika in stiki z družino praviloma v rokah strokovno pripravljenega vzgojitelja.

Strožje nadzorstvo lahko mladoletniku izreče preiskovalni sodnik ali sodnik za mladoletnike že v času pripravljalnega postopka. Namen ukrepa je tu predvsem zbiranje podatkov o mladoletniku in njegovem okolju, hkrati pa strožje nadzorstvo pomeni nekakšen preiskus mladoletnika, ali mu bo takšen ukrep zadostoval za prevzgojo in poboljšanje in ga ni treba izločiti iz dotedanjega okolja. Sodišče ob izreku ukrepa na glavni obravnavi vedno določi tudi trajanje ukrepa (npr. do starosti 18 let).

Vzgojitelj vodi za vsakega mladoletnika pod strožjim nadzorstvom poseben dosje z obsežno dokumentacijo. Sodišču pošilja poročila praviloma na tri mesece, razen če pride do kršitev s strani mladoletnika ("incident"). Temeljna dokumentacija o vzgojiteljevem delu je poseben dnevnik, ki ga vzgojitelj vodi o svojem vsakdanjem delu z mladoletnikom. Iz dnevnika sta razvidna vsebina vzgojiteljevega dela in mladoletnikovo napredovanje.

Vzgojitelji imajo obsežen teren in za obiske mladoletnikov na domu prejemajo dnevnicke in kilometrino. V oddaljenih krajih imajo ob določenih dnevih "uradne ure" za mladoletnike in njihove starše. Nekaj mladoletnikov ali staršev pismeno povabijo na razgovor, večina pa prihaja brez posebnega vabila. Te "uradne ure" so zvečer, ko mladoletniki in starši končajo svoje delo (v Franciji se dela od 9 do 18 ure z enournim odmorom za kosilo). Navadno so prostori za pogovore v kaki večji tovarni, ki brezplačno odstopi prostor za ta namen.

"Incident" v strožjem nadzorstvu se imenuje postopek, ki omogoča spremembo ali prilagoditev izrečenega vzgojnega ukrepa strožjega nadzorstva, ker se je izkazal kot za mladoletnikovo prevzgojo nekoristen in neuspešen. Postopek se začne s poročilom vzgojitelja sodišču in navedbami o nespoštovanju dogovora med vzgojiteljem in mladoletnikom.

Nekatere raziskave so pokazale, da je strožje nadzorstvo "odlagališče", kamor sodišča odlagajo veliko mešanico mladoletnikov, tiste, ki v resnici potrebujejo takšen ukrep, pa tudi tiste, pri katerih ne vedo, kateri drugi vzgojni ukrep bi bil ustrezen in koristen.

Ko sem poslušal številne kazenske obravnave proti mladoletnikom in pregledoval številne kazenske spise ter dokumentacijo vzgojiteljev, sem lahko ugotovil, da se sodniki v Franciji ukvarjajo tudi z majhnimi zadevami otrok in mladoletnikov (npr. vožnja na vlak brez vozovnice); pri teh se mi je pogosto postavilo vprašanje, ali je potrebno in smotno zaradi njih sprožiti ves zapleteni in obsežni aparat in ali ne bi bilo mogoče tudi za otroke bolj vzgojno, če bi se te male zadeve obravnavale v administrativnem zunajsodnem postopku. Pri nas vse take zadeve obravnava občinska socialna služba (skrbstveni organ). Ker pa Francija nima državne socialne službe s takimi pooblastili, kot jih ima naša, je sedanja ureditev pri njih edina mogoča.

Kazenski postopek proti mladoletnikom je večinoma hiter, zlasti v lažjih zadevah. Toda že v malo težji zadevi (kaznivo dejanje v sotorilstvu ali v združbi, če je določen opazovalni postopek ali preiskovalni zapor) se postopek le redko konča pred potekom 6 mesecev. Poleg tega si sodišča v velikem številu primerov pomagajo s preiskovalnim zaporom, kar smo že omenili.

Obravnave proti mladoletnikom potekajo po podobnem redu kot pri nas. Omeniti pa je treba večjo vlogo tožilca. Obravnave so zelo slovesne. Sodniki, tožilci, zagovorniki, zapisnikar in redar, vsi so v posebnih črnih sodniških uniformah s kapami (podobno sem videl že na mladinskem sodišču na Poljskem). V dvorani, pred vrati in na hodnikih pred sodno dvorano je vedno večje število policistov. Zagovorniki, ki so uradno imenovani, se na obravnavo sploh ne pripravijo ali pa le zelo slabo, na obravnavo pritečejo in med njo prosijo sodnika za pregled spisa o mladoletniku, ga na hitro prelistajo in po nekaj minutah priprave

že opravijo "zagovor", bolje so pa pripravljeni tisti, ki mladoletnike zagovarjajo po naročilu družine same in jih plačajo starši.

Obravnava poteka zelo hitro, na en dan pride na vrsto večje število mladoletnikov. Obtožnice so samo na določene dneve v tednu in takrat je obravnavanih 15. - 20 ali še več mladoletnikov. Tožilec obvezno poda obtožnico, priče zaslišujejo le izjemoma, ker prej temeljito opravijo preiskovalni postopek in na obravnavi ne ponavljajo že znanih reči. Sodnik navadno mladoletnika vpraša le, ali prizna storjeno kaznivo dejanje takšno, kot ga je ugotovila preiskava. Starše vpraša, ali mladoletnik dela, ali se šola in ali se čutijo civilno odgovorne za škodo, ki jo je mladoletnik s kaznivim dejanjem povzročil. Mladoletniku in staršem praviloma ne posvetijo kaj dosti več kot lo minut. Tako se obravnava navadno konča že v 15 minutah (obtožnica, zagovor mladoletnika, zagovor advokata, posvetovanje senata, razglasitev odločbe). Pri manjših zadevah pa se lahko konča še hitreje, ker sodnik na koncu obravnave takoj izreče ukrep, brez posvetovanja senata v posebni sobi (senat se za ukrep dogovori le s šepetom za obravnavno mizo). Kljub omenjeni hitrosti postopka sem se prepričal, da sodišče dela resno, ter, da natančno presoja mladoletnikovo dejanje, njegovo osebnost in družinske razmere, v katerih živi. Vendar se senat o vsem tem posvetuje bodisi pred obravnavo ali po njej, na obravnavi pa se ne ponavlja, kar je že zapisano v dokumentaciji, opazovalnem poročilu, socialni anketi itd. Sodišče tako naredi na mladoletnika vtis, da pozna vse njegovo prejšnje in sedanje življenje, da dobro pozna njegove starše, vendar vsega tega na glavni obravnavi ne ponavlja, saj sta vzgojni ukrep ali pa kazen po francoskem sistemu odvisna od mladoletnikove osebnosti in drugih razmer njegovega življenja, ne pa od teže storjenega kaznivega dejanja. Mladoletnikova osebnost je torej temeljno merilo za izbiro kazenskega ukrepa, dokumentacija v sodnem spisu pa velja za resnično, zato na obravnavi ni treba ponavljati ali preverjati vsebine poročil.

Kot posebnost lahko omenimo še to, da na obravnavi piše zapisnik poseben uradnik, in sicer brez sodnikovega diktata in le na roko. Tako ni med obravnavo nepotrebnega ustavljanja zaradi zapisovanja izjav in ne dolgočasenja med navzočimi, ko sodnik "išče" besede, s katerimi naj "ponovi" mladoletnikovo izpoved! (Naj mi naši sodniki ne zamerijo, toda poslušanje diktiranja zapisnika je za poslušalce dostikrat nezanimivo, za mladoletnika pa tudi nič vspodbudno, ko sliši, kako sodnik pred njego-

vimi očmi spreminja njegove izjave v pravniško leporečje).

S o d i š č e z a m l a d o l e t n i k e v kraju Bobigny obsega območje z okrog 1,300.000 prebivalci. Na sodišču dela poleg predsednika še 5 sodnikov za mladoletnike; ti imajo območje okrožja razdeljeno na pet delov. Tako pride na enega sodnika od 185.736 do 290.973 prebivalcev. Sodišče obravnava letno poprečno 2500 mladoletnikov, strožje nadzorstvo pa izreče približno 550 mladoletnikom. Za opravljanje strožjega nadzorstva dela na sodišču 7 vzgojiteljev. Poleg tega so na sodišču trije preiskovalni sodniki in trije tožilci za mladoletnike.

(Nadaljevanje prihodnjič. Sledil bo opis zavodov za varstvo in vzgojo otrok in mladoletnikov).

Franci Brinc

V e s t i

IZBOR IN ŠOLANJE SOCIALNIH DELAVCEV

(prirejeno po gradivu Formation en vie Sociale, OZN)

UVOD

V vseh deželah sveta, ne glede na stopnjo ekonomskega in družbenega razvoja, se od konca druge svetovne vojne kaže izrazita tendenca ustvarjanja in razvijanja socialnih služb s ciljem dvigati življenjski nivo naroda in mu omogočiti višje ekonomsko in socialno blagostanje. Ta tendenca se izraža v večini dežel v sprejemanju zakonodaje o socialnem varstvu, kar pa prinaša s seboj številne probleme, o katerih je treba razmišljati. Za večino dežel velja, da ostaja velik del zakonodaje več ali manj brez učinka zaradi velikega pomanjkanja kvalificiranih socialnih delavcev. V določenih deželah, zlasti Afrike in Azije, je socialna zakonodaja tako nova, da še ni bilo časa, da bi se tem potrebam prilagodilo tudi število potrebnih strokovnih kadrov. Poleg tega pa celo tam, kjer so socialne službe že močno in dolgo razvite, ostaja izobraževanje socialnih delavcev v zaostanku v primerjavi z nastajanjem vedno nove in nove zakonodaje.

Področje socialnih služb tudi še ni dobilo povsod povsem določene in identične oblike, zato je težko podati definicijo tega področja. To pomanjkanje enotnosti se čuti v relativnosti definicije, v različnosti kvalifikacije osebja in v različnosti izobraževanja socialnih delavcev. V večini dežel določanje mej socialnega varstva, socialne službe ali socialnega dela še ni preseglo stopnje dokazovanja. V večini dežel še ni dovolj enotnega izrazoslovja, da bi bilo mogoče dati natančen smisel izrazom "socialno varstvo", "socialna služba", "socialno delo" in "socialno delovanje". Tudi še ni točnega razlikovanja med opravili socialnega delavca in tistimi, ki jih opravljajo druge osebe (pedagogi, pravniki, psihologi, zdravniki itd.), katerih dejavnost je tesno povezana s socialno službo.

Definicije različnih dežel o socialni službi se lahko razvrstijo po lestvici, od tistih, ki so jih dale dežele, kjer še ni organizirane socialne službe, do tistih, ki so jih dale dežele z visoko razvito socialno službo. V razvitih deželah ima preventivno usmerjena socialna služba cilj odstraniti pomanjkljivosti v okolju ali v osebnosti posameznika, ki mu preprečujejo, da bi dosegel minimum zaželjenega ekonomskega in socialnega blagostanja. Socialna služba si prizadeva razumeti posameznike, družine in skupine ter jim pomagati, upoštevajoč pri tem številne socialne in ekonomske sile, ki na njih delujejo. Socialni delavec mora upoštevati vse vidike življenja tistih, ki iščejo njegovo pomoč. Eden od ciljev socialne službe je tudi prispevati k utrjevanju preiskkušenih socialnih metod in programov socialnega razvoja države, ko socialni delavci s svojim poglobljenim znanjem odkrivajo vzroke in posledice neprilagojenosti v socialnem okolju in njihovo ekonomsko pogojenost.

Splošni pregled metod šolanja socialnih delavcev

Izpolnitev vseh nalog, ki se postavljajo pred socialno službo, zavisi v veliki meri od pridobivanja, izbora in šolanja socialnih delavcev, ki opravljajo naloge socialne službe. Smatra se, da je najboljša priprava socialnega delavca pouk, ki obsega teoretični in praktični del usposabljanja. Šole za usposabljanje socialnih delavcev so se prvič pojavile v deželah Zpadne Evrope in v ZDA proti začetku dvajsetega stoletja, v skandinavskih deželah in v določenih deželah Vzhodne Evrope, Južne Amerike in v Vzhodni Aziji pa med leti 1920 in 1930, v Indiji in v Južni Afriki med leti 1930 in 1940, v Oceaniji in v Severni Afriki pa po letu 1940. Šolanje socialnih delavcev je odvisno od trajanja šolanja, stanja znanosti in denarja, ki je na razpolago za ta namen.

Sistemi izobraževanja socialnih delavcev se med seboj močno razlikujejo. V nekaterih deželah je razširjeno izobraževanje po diplomah na univerzi v posebnih poklicnih šolah za socialne delavce. Programi namenjeni študentom, ki že imajo diplomu univerze očitno zasledujejo princip, da so za poklicno delo v socialni službi bistveni pogoji višji nivo intelektualne kulture, socialni čut in določena zrelost v pogledu čustvenega življenja in, da so ti pogoji pogosteje izpolnjeni pri osebah, ki so že končale univerzitetni študij in so se specializirale

na področje socialne znanosti.

Za sprejem v te šole je splošni pogoj torej diploma univerze, poleg tega pa morajo prosilci izpolniti še določene druge pogoje, npr. dobro fizično in duševno zdravje, sposobnost za nadaljevanje študija, osebnostne kvalitete, ki so nujno potrebne za opravljanje poklica socialnega delavca. Študentje, katerih priprava na področju socialnih znanosti je pomanjkljiva, so sprejeti na šolanje s pogojem, da kasneje zapolnijo vrzeli na tem področju. Zahteva se starost od 21 do 45 let. Šole v ZDA polagajo posebno pozornost na čustveno zrelost kandidatov za socialne delavce ("maturité affective"), zato morajo ti pred sprejemom v šolo opraviti številne preiskušnje (testiranje) za ugotavljanje njihove osebnosti. Študij, ki se konča z diplomskim izpitom na univerzi, traja navadno dve leti in obsega teoretično izobraževanje združeno s praktičnim delom. Študentje se med šolanjem usposobijo za naslednje aktivnosti: socialna pomoč posamezniku, skupinsko socialno delo, socialno skupnostno delo, javna dobrodelnost, področje psihiatrije, področje medicine, raziskovanje družbenih pojavov in administracija v socialni službi.

V kontinentalni Evropi in v mnogih deželah Batinske Amerike pa se šolajo socialni delavci na samostojnih šolah za socialne delavce, ki so pod pokroviteljstvom bodisi cerkvenih, političnih ali civilnih oblasti. Te šole niso vezane na univerze, čeprav večina šol izbira predavatelje med profesorji univerze, zato nekateri tudi menijo, da so šole "pod pokroviteljstvom univerze".

Pogoji za vpis na te šole so v glavnem naslednji: končana srednja šola ali druga enakovredna izobrazba, starost od 18 do 19 let, dobro zdravje in osebnostne kvalitete, ki so potrebne za opravljanje socialnega dela. Študij, ki traja običajno dve ali tri leta se konča s spričevalom, potrdilom ali diplomom.

Ob pregledu organizacije in programov šol za socialne delavce v 41 deželah, so strokovnjaki OZN ugotovili, da kažejo šole veliko podobnost v osnovnih ciljih šolanja, v vsebini znanja, ki ga posredujejo bodočim socialnim delavcem in v splošnih metodah izobraževanja socialnih delavcev.

Osnovni cilj vseh šol za socialne delavce je, intelektualno in

osebnostno usposobiti socialne delavce, da bodo izpolnjevali funkcije, ki jim jih nalagajo programi socialne službe, ki jih je pripravila država in, ki je tudi zainteresirana, da se izpolnjujejo cilji socialnega in ekonomskega blagostanja.

Čeprav so pogoji vpisa in metode za izbiranje kandidatov za šole za socialne delavce močno različni od šole do šole, pa je opazna enotnost v spoznanju, da je potrebno za dobrega socialnega delavca združiti razum in čustvenost, to je kvaliteto duha in srca, kar pa je po enotnem mnenju vseh šol zelo težko doseči.

Večina šol pri izbiranju kandidatov za šole za socialne delavce posveča izredno pozornost osebnostnim kvaliteta za opravljanje socialnega dela. Te sposobnosti pa so v različnih deželah različno označene in celo v različnih šolah ene same države. V deželah, kjer se koncepcija socialnega dela naslanja na dinamično psihologijo, predvsem v ZDA, se zahtevani pogoji kandidata izemujejo "zrelost na področju čustvovanja" ("emotional maturity"). V drugih deželah te zahteve opisujejo z naštevanjem različnih osebnostnih lastnosti, kot dobro duševno zdravje, dober razum, visoka moralnost, čut odgovornosti, visoka stopnja tolerance, simpatija do ljudi. Ena izmed šol navaja: "socialni delavec mora biti zrela in uravnovešena osebnost, ki je sposobna razumeti misli in potrebe drugih, ki je sposobna navezovati stik z vsemi vrstami ljudi, toda istočasno mora biti sposobna spreminjati situacije in uporabiti vsa strokovna sredstva za realizacijo postavljenega cilja in ob tem ohraniti neodvisnost tistih za katere dela. Izražati mora spoštovanje do osebnosti človeka in pokazati mora domiselnost, da se njegovo odločanje ne bo pokazalo kot hladno in profesionalno. Gotove od teh srčnih kvalitete so prirojene, toda potrebno jih je negovati in jih usmerjati."

Čeprav je večini šol znano, katere osebnostne kvalitete so potrebne za opravljanje socialnega dela, večina šol ^{stremi} samo za izločitev tistih oseb, ki po svojih osebnih lastnostih očitno ne bi mogle opravljati socialnega dela. Najbolj uporabljane metode za izbor kandidatov so: osebni razgovor, preverjanje priporočil, inteligenčni in drugi psihološki testi ter študij življenjepisa, ki ga je lastnoročno napisal sam kandidat.

F.B.

USPEL PODDIPLOMSKI SEMINAR SOCIALNIH DELAVCEV V PSIHIATRIJI

Na pobudo sekcije socialnih delavcev v psihiatriji je bil na Višji šoli za socialne delavce v Ljubljani in v sodelovanju z Izobraževalnim centrom Klinične bolnišnice za psihiatrijo Ljubljana organiziran 6 mesečni seminar, ki se je končal v juniju letošnjega leta.

Socialni delavci, ki delamo v psihiatriji, smo ves čas čutili, da nam manjka strokovnega znanja predvsem na psihiatričnem področju, ki v zadnjih letih razvija številne nove dejavnosti, kjer postaja mesto socialnega delavca vedno pomembnejše.

Seminarja so se udeležili socialni delavci, ki delajo v psihiatričnih zavodih v Ljubljani, Vojniku, Idriji, Hrastovcu. Vabljeni so bili tudi socialni zavodi in patronažne službe.

Seminar je obiskovalo 11 diplomiranih socialnih delavcev.

Predavanja iz psihiatričnega področja so bila izredno zanimiva, dobro pripravljena in tudi aktualna. Naj naštejemo le nekatera: splošna in specialna psihopatologija, psihologija, zaposlitvena terapija, delovna rehabilitacija duševnega bolnika, narkomanije, samomor in samomorilni poskus, alkoholizem, osnove novroz, značilnosti pedopsihiatrične dejavnosti, oblike skupinskega dela.

Višja šola za socialne delavce pa nas je seznanila z osnovnimi pojmi raziskovalnega dela, poslušali smo osnove metodike dela s posameznikom, ki so bile za marsikoga čisto nove in zelo zanimive, osvežili smo znanje na področju rodbinskega prava, poslušali smo novosti pokojninsko invalidskega, delovnega in zdravstvenega zavarovanja.

Odpredavanih je bilo nekaj čez 300 šolskih ur. Žal nam je bilo le to, da nam je zmanjkalo časa pri praktičnih vajah dela s posameznikom.

Splošna ocena udeležencev seminarja je bila itredno dobra. To so verjetno opazili tudi organizatorji, saj smo predavanja jemali izredno resno in bili ves čas disciplinirani slušatelji. Ob koncu seminarja smo morali v testu in zagovoru seminarske

naloge pokazati, kaj smo na predavanjih pridobili.

Seminar nam je marsikatero vrzel v znanju zapolnil, še pomembnejše pa je spoznanje, da smo se vračali na delovna mesta z novimi idejami in potrebo, da bi kljub vsakodnevnim obremenitvam našli čas za strokovno izpopolnjevanje.

M.V.

Mnenja

SOCIALNA PRAVIČNOST IN OMEJITVE DEDOVANJA

V času javne razprave o osnutkih zvezne in republiške ustave se je, vsaj upam, že marsikje načelo vprašanje glede tistih določb ustav, ki govore o socialni politiki, socialni varnosti ali socialnem varstvu. Tukaj ne bi navajala vsega, kar se mi s tega stališča zdi v osnutkih postavljeno dobro, ali slabše, zdi pa se mi, da je nova ustava vendarle napredek v primeri z dosedanjjo. Menim pa opozoriti na eno izmed določil, s katerim se nikakor ne morem strinjati. Gre za določila, ki jih javno mnenje gotovo navdušeno podpira, in s katerimi se verjetno zelo strinjajo tudi delavci socialnih služb; torej tvegam splošno neodobravanje, pa vendar.

Mislím na določbo 171. člena osnutka ustave SFRJ, ki pravi v tretjem odstavku: "Zakon lahko omeji dedovanje premoženja po osebah, ki so vživale socialno pomoč", ter na določbo 235.člena osnutka ustave SRS, tudi tretji odstavek: "Zakon lahko omeji dedovanje premoženja po osebah, ki so vživale družbeno pomoč".

Ta določila, ki pomenijo specifikacijo zajamčene pravice človeka do dedovanja, in so napisana v poglavju "Svobojčine, pravice, dolžnosti in odgovornosti človeka in občana", pomenijo poleg količinske omejitve dedovanja (2.odstavek istega člena), ki naj preprečujejo preveliko bogatenje preko dedovanja, edino ustavno omejitev človekove pravice dedovanja. Poleg tega pa je z pravkar izišlim zakonom o dedovanju kmetijskih zemljišč ta pravica dodatno omejena glede dedovanja kmečke zemlje.

Nič nimam proti dejstvu, da ustava ali zakon omeji pravico do dedovanja; nasprotno, če si prizadevamo za dosego takega družbenega stanja, v katerem bo položaj posameznika temeljil samo na njegovem delu, se mi zdi naše dedno pravo še vedno preveč individualistično oz. privatistično. Moti me pa dejstvo, da bi že Ustava, to je, najvišji pravni akt države, določila, da zakon lahko omeji dedno pravico edino le v primeru, če je nekdo dobival pomoč socialnega varstva; dikcija osnutka slovenske ustave, ki

govori o "družbeni pomoči", je najbrž, po moji razlagi, inspirirana z dejstvom, da že dolgo preganjamo termin "socialna podpora", ali "socialna pomoč" in namesto tega uporabljamo izraz "družbena denarna pomoč" (imamo npr. družbeni dogovor o izhodiščih za politiko in financiranje družbenih denarnih pomoči!), ne pa s hotenjem, razširiti omejitev dedne pravice tudi na dajatve izven socialnega varstva. Ustrezní člen zvezne ustave se samo v izrazu "socialna pomoč" (namesto slovenske "družbena pomoč") razlikuje od dikcije osnutka slovenske ustave, mišljeno je torej očitno isto. Ta določba naj bi najbrž pomenila rešitev problema, ki se v razpravah o socialnem varstvu otrok tolikokrat nanaša, namreč da pogosto živi in umre v bedi lastnik večjega ali manjšega premoženja (skoraj brez izjem gre vedno za lastnike zemlje), po njegovi smrti pa se vedno najdejo dediči, ki premoženje prevzamejo. Ta problem je bil že z dosedanjimi predpisi zakonsko urejen (zakon o razmerju med starši in otroci) - vendar se ta zakonska možnost ni uporabljala; odgovornim javnim službam je bila očitno ta pot prekomplicirana in pretežka.

Socialne službe so večinoma ubirale krajšo pot: lastniku premoženja, ki je zapadel v revščino, so postavile pogoj, naj dovoli zemljiško knjižno zavarovanje za prejeto pomoč, ali podari svoje premoženje družbi. Če tega ni hotel, so ga pač prepustili usodi - in to povsem zakonito, saj skoraj v vseh občinskih odlokih o družbenih denarnih pomočeh piše, da lahko dobi pomoč le oseba, ki je "brez dohodkov, brez premoženja, brez svojcev in popolnoma nesposobna za delo". Družbeni dogovor o izhodiščih za politiko in financiranje družbenih denarnih pomoči, je dokaj sramežljivo poskusil omiliti to zahtevo, ko pravi, da se v takem primeru prizna pomoč "v ustrezno nižjem znesku, vendar v taki višini, ki omogoča najosnovnejše preživljanje". Vrsta občin je celo proti takemu določilu protestirala; ena občina je celo v sklepu o pristopu k dogovoru navedla, da "tega določila ne bo mogoče vedno upoštevati".

Iz zelo nepopolnih podatkov, ki smo jih zbrali za poročilo o družbenih denarnih pomočeh v letu 1972 se vidi, da je na zemljiško - knjižno zavarovanje pristalo 400 kmetov, ki zato dobivajo družbeno denarno pomoč; ne da bi na ta pogoj pristali, pa vseeno dobiva pomoč 739 kmetov - s pogosto opombo občin, da gre za tako majhna premoženja, da bi družbi povzročala več sitnosti kot koristi, 459 kmetov pa je pomoč zaprosilo, vendar jim ni bila dodeljena, ker niso pristali na zemljiško - knjižno zavarovanje. Kako ti živijo?

Novo ustavno določilo naj bi očitno pomenilo, da tudi v primeru, ko se lastnik premoženja ni sam odločil za tak "daj-dam", sme družba poseči na njegovo premoženje in si povrniti "stroške". Iz dikcije tega člena ustave bi se celo lahko sklepalo, da si družba sme vzeti celo več - "omeji dedovanje" lahko pomeni tudi omeji v celoti. Toda ne glede na to, kaj bi zakon na podlagi tega določila lahko predpisal, izhaja očitno iz predpostavke, da je družbena denarna pomoč nekaj, kar človek ni "zaslužil", kar mu je dano, kadar odpovedo vsi ostali možni viri, kot so delo, družina, oz. sorodstvo, dajatve, ki izhajajo iz pravic, ki si jih pridobi po predpisih. V tem je ravno značilna razlika. Človek si pridobi npr. pokojnino zato, ker je prispeval v sklade, iz katerih se te dajatve izplačujejo; in pridobi si jo kot pravico; družbena denarna pomoč pa torej očitno izhaja iz predpostavke, da človek ni ničesar prispeval, torej nima pravice do te dajatve. To pa je seveda napačen račun: iz česa pa so sestavljeni proračuni, iz katerih se izplačujejo družbene denarne pomoči, če ne iz prispevkov, torej iz denarja, ki ga je tudi nekdo "prispeval" (tudi davek je navsezadnje prispevek)? In v proračune prispevajo tudi kmetje - torej si na nek način le plačajo denarno pomoč, ki jo morda dobijo. Še bolj pa bo seveda to določilo postalo vprašljivo, ko bomo tudi za področje socialnega varstva uvedli sistem financiranja, ki bo temeljil direktno na prispevkih. Če bo namreč vsak delovni človek - ali direktno od svojega dohodka ali kako drugače - prispeval za socialno varstvo, ali ne bo potem pravično smatral, da ima pravico, če izpolni določene pogoje, dobiti iz sklada, v katerega je direktno vplačeval, prejemke v obliki družbene denarne pomoči?

Marija Cigale

SREČANJE

"O, živio, kam pa hitiš ?"

"Saj veš, danes imamo posvetovanje zgoraj, na sekretariatu. Spet nam bodo pamet solili. Pa ti ?"

"Bila sem pri neki grozni familiji. Še zdaj mi po glavi brenči od vpitja. Pa še občutek imam, da me že vse srbi. Saj veš, sociala. Kako se kaj imaš ?"

"Približno tako kot ti. Dela je preveč, bolj delaš, več je problemov. Ne vem, kam bo to pripeljalo. Včasih me ima, da bi kar zginila nekam, kjer ne bi nič videla in nič slišala. Če bo šlo tako naprej, ne bom dočakala pokojnine, v sociali že ne."

"Ja tudi meni se tako zdi. Na društvu bi morali kaj pokreniti v zvezi s težino našega dela. Pa to društvo, saj nimamo nič od njega. Tudi meni se dogaja, da sem socialnih problemov včasih tako sita, da se mi kar zagabijo. Kamor pogledaš, sami problemi. Imaš nekaj histeričnih babnic, ki ti kar naprej čepijo na glavi. Skoraj bi pozabila, v teh dneh smo vam odstopili prekrasen "špeh". Na vaši občini so dobili stanovanje. Grozna družina, od prvega do zadnjega. Kar naprej jih boste imeli na vratih. Mi smo zmetali zanje ogromno denarja, pa vse zastonj."

"No ja, problema se znebiš, če kdo umre ali pa če gre v drugo občino. Saj se bo tudi kdo od naših preselil k vam. Ali si že slišala ? Tista Meta, saj jo poznaš, se ločuje, kdo bi si mislil. Zdaj se kregata za otroka. Kaj vse je prišlo na dan."

"Glej, glej, vedno je bila tako fina."

"O ja, da bi jo zdaj videla in slišala".

"Ti, ali ste pri vas kaj dvignili plače. Pri nas se nikamor ne premaknemo. Tako delo, v vsako svinjarijo se moraš vtakniti."

"Saj veš, da je isto. Samoupravni sporazum nas drži. V gospodarstvu je čisto drugače. Pa primerjaj našo odgovornost pri delu z njihovo, če moreš. Včasih pridem domov tako zbira, da se mi še

govoriti ne ljubi."

"Ti veš, tudi jaz opažam nekaj podobnega. Doma si želim samo mir okoli sebe. Skoraj ne čutim potrebe po prijateljih in klepetu z njimi. No, bo že bolje, saj mora biti. Ali veš, tista Erna, saj se jo spomniš, je rodila nezakonskega otroka, z nekim poročenim. Svetovala sem ji, da naj uredi očetovstvo kar na matičnem uradu, da ne bo hodila po sociali. Saj veš, kako te potem vlačijo po zobeh. Joj, koliko je že ura."

"Jaz moram tudi pohiteti, da ne zamudim. Oglasi se kaj pri nas."

"Tudi ti. Nasvidenje."

x x x

Ali se vam ne zdi, da sta naši kolegici v tem kratkem srečanju kar temeljito obdelali nekaj osnovnih težav in problemov socialnega dela ?

Mira Virant-Jaklič

SPREJEM PRI DIREKTORJU

V vitrinah na hodniku si ogledujem številna priznanja in odlikovanja, ki jih je prejel kolektiv delovne organizacije I. v Ljubljani. Na steni visi velika oljnata slika, prikazuje majhno delavnico, ki je verjetno stala na mestu sedanje, novozgrajene velike stavbe. Razobešeni grafikoni prikazujejo rast produktivnosti delovne organizacije v posameznih letih.

"Koga pa vi čakate?"

"Vašega direktorja, domenjena sem z njim. Prihajam zaradi vašega delavca K."

Povabi me v svojo sobo. Opremljena je v direktorskem stilu. Sam se vsede v svoj naslonjač za delovno mizo, meni ponudi prostor pri klubski garnituri. Ne izgleda preveč prijazen. Hladno me meri čez mizo:

"Kaj bi radi urejali pri nas za delavca?"

"Veste, že dalj časa se zdravi, dvakrat smo ga poslali na zdravljenje v bolnišnico. Ker se občasno napije, meni njegova zdravnica, da bi"

"Aha, vas bom kar prekinil. Tu bom kar direkten. Vi imate svoje mnenje o alkoholizmu, jaz pa gledam na to malo drugače. Zame alkoholik ni bolnik."

"Oprostite, mislim, da se nisva..."

Ne pusti mi do besede.

"Ali veste, da ta čas, ko midva tukaj sediva, lahko takoj preračunam v denar? Pri nas za vsako minuto vemo, koliko nas stane. Vse je izračunano. To mora spoznati tudi alkoholik. Kdor dela, zasluži toliko, da lahko rešuje svoje probleme. Sam, brez posredovanja drugih. Pri nas je tako, da marsikdo dobi ob mesecu v kuverti več denarja, kot jaz. Pa to je prav. Le delati je treba, pa odpadejo vsi socialni problemi."

V meni je začelo nekaj trepetati, jeza, užaljenost, prizadetost nad tako lepim sprejemom. Povrh vsega pa mi še povedati ne pusti, kaj bi rada. V grlu me je stiskalo, oči so postajale nekam polne. PUSTI GA, NAJ SE IZKAŠLJA, VSE NAJ POVE.

"Nikoli se nisem strinjal z raznimi posredovanji in prosjačenji, kot to delajo patronažne in socialne službe. To ni pošteno, tudi do delavca ne."

Končno mu le uspem vskočiti v besedo. Tudi jaz ne morem iz svoje kože, čeprav se zavedam, da ne delam čisto po načelih metodike:

"Tak sprejem, kot sem ga ravnokar doživela pri vas, ni zame nič novega. Navajena sem tega. Mislim, da je vzrok v tem, da se taka oblika sodelovanja med zdravstveno službo in delovnim okoljem naših bolnikov, šele uvaja. Vaš delavec se ob poslabšanju svoje bolezni večkrat zateče v alkohol. Dvakrat je že moral v bolnico, zdaj pa se mu zdi, da ga imajo sodelavci zaradi tega za pijanca. Zaradi slabega razpoloženja je že dalj časa v staležu. Njegova zdravnica je bila mnenja, da je nujno, da njegovim predpostavljanim pojasnimo značaj njegove bolezni."

"Pa saj ni nič posebnega z njim. Pri podjetju je že vrsto let, ima dobro plačo, dobil je kredit za stanovanje. Jaz ne vem, da bi bilo z njim kaj narobe."

"Veste, zadnje mesece opaža zdravnica pri njem depresivno razpoloženje, med drugim navaja, da se na delovnem mestu slabo počuti, boli ga, ko vsi mislijo, da je bil v bolnici zaradi alkohola. Sam tega ne more pojasnjevati svojim tovarišem."

"O tem jaz nič ne vem, delavca poznam, vendar na njem nisem opazil nič posebnega. Poklicam vam bom njegovega mojstra."

Zavrti telefon.

"Naše podjetje se je razvilo iz majhne delavnice. Danes vidite, kaj smo postali. Za to pa je bilo potrebno trdo delo, delo brez usmiljenja. O, bilo je nekaj pijancev in delomrznežev med nami, pa niso vzdržali našega tempa. K odhodu so jim pomagali sodelavci. Plačani so po skupinski normi. Niso prenesli tistih, ki bi na njihov račun lenarili. S takim gospodarjenjem se ustvarja baza, kjer se ne morejo pojaviti socialni problemi. Tako je tudi drugod po svetu, v razvitih deželah."

"Mislim, da imate v tem popolnoma prav. Res, v takih pogojih ni nevarnosti, da bi vaš delavec ne mogel živeti, da bi postal socialno ogrožen. Pa vendar, ali se vam ne zdi, da včasih vpliva na njegovo storilnost tudi kaj drugega, čemur ne bi mogli reči, da je socialni problem. Npr. razpoloženje, strah, nesigurnost, nesprejetost? Tudi take drobne stvari so pomembne, ne samo za delavca, tudi za delovno organizacijo. Mislim, da so na take stvari pozorni tudi v tistih zelo razvitih deželah. No, pri vašem delavcu je nekaj podobnega. Na videz res ne izgleda pomembno to, zaradi česar prihajam, ima pa lahko hujšo težo, kot nerešljiv stanovanjski problem."

"Oprostite, čisto sem pozabil. Bi morda kavico, ali cigareto?" Že vrti telefon. "Pa vendar, ali se vam ne zdi, da človek lahko s svojo inteligenco take čustvene probleme sam reši?"

"Mislite?"

V sobo stopi delavčev mojster. Začnem pogovor z njim. Spet telefon, direktorja kličejo od zunaj. Začutim nestrpnost v njegovih besedah: "Kličite me pozneje".

"Oprostite, nisem slišal, kaj ste pravili mojstru."

Ponovim mu začetek razgovora z mojstrom. Nato ves čas pozorno sledi najinemu razgovoru. Mojster razume, kaj mu razlagam, nekaj podobnega je tudi on že ugotavljal. Ni dolgo tega, ko je moral zaradi delavca v skupini posredovati. Nekdo mu je oponesel zdravljenje v bolnici. Pa je vzkipeł in se stepel z njim. Dober delavec je, vstrajen, nikoli ne gleda na uro, dela, dokler je treba.

Končam razgovor. Z mojstrom bova ostala še v kontaktu. Vstanem, nameravam se posloviti tudi od direktorja.

"Vas, tovarišica, bi pa prosil, da še malo ostanete."

"Vidite, da naši ljudje poznajo in tudi razumejo delavca. Ta mojster je še mlad, začel je pri nas kot vajenec, že nekaj let uspešno vodi svojo skupino. Ko sem vaju poslušal, sem razmišljal o tem, da bi tudi pri nas lahko imeli človeka, ki bi reševal take probleme. Seveda bi morali najprej preračunati, koliko bi stala njegova ura, če bi se to izplačalo.

Še nekaj, veliko je takoiimenovanih družbenih problemov, tja bi

morali vi, socialni delavci, drezniti. Poglejte, pri nas imamo vsako leto svoj razred vajencev, ta razred nas stane ogromne denarje, vendar se izplača. Vajence iščemo po vsej Sloveniji. Koliko je mladih fantov, ki jim kar z oči bereš, da bi bili odlični delavci. Pa so jim vrata zaprta. Zakaj? Zato, ker so morda v jeziku ali matematiki imeli težave, svojo šolsko obveznost so končali v 6. ali 7. razredu. Prepiral sem se s šolniki, pa nisem uspel. Rad bi slišal vaše mnenje."

x x x

Nekaj tednov kasneje zasledim v dnevnem časopisu kratko novico: "Šoli v nerazvitem kraju bodo pomagali do toplih prostorov. Delovna skupnost delovne organizacije I. iz Ljubljane se je odločila, da bo s prostovoljnim delom in svojimi sredstvi napeljala centralno ogrevanje na šoli, ki je stara in so učilnice do zdaj ogrevali s pečmi na drva in premog."

Spet je v meni nekaj vstrepetal, toda čisto drugače, kot takrat v direktorjevi dobi.

Mira Virant-Jaklič

VESTNIK - glasilo delavcev na področju socialnega dela
izdajajo:

- Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo
- Višja šola za socialne delavce
- Skupnost služb socialnega varstva
- Skupnost socialnih zavodov
- Zveza društev socialnih delavcev Slovenije.

Urejuje uredniški odbor: Tone Brejc, Franci Brinc, Majda Kramar, Berta Leskovic, Blaž Mesec, Janko Perat, Ela Župančič.

Glavni urednik: Pavel Dolar

Odgovorni urednik: Tone Brejc

Uredništvo je v Ljubljani, Župančičeva 6, tel. 23-114.

VESTNIK izhaja v 6 številkah na leto. Letna naročnina je 30 din, posamezna številka stane 5 din.

Naročnino vplačajte na račun št. 50100-603-40916.

Prispevki se honorirajo.

Rokopisi se ne vračajo.

